

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra religionistiky

V rytmu Lorientu: Náboženství v současné
české komunitě

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Patrik Chmel

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Ph.D.

Praha 2022

Poděkování

Poděkovat bych měl především sám sobě, protože jsem to byl přece jen já, kdo danou práci napsal, že? Ale to by bylo až příliš namyšlené a krátkozraké, protože zdárného konce bych nikdy nedošel bez pomoci mnoha ostatních. Na tomto místě bych proto rád poděkoval především svému vedoucímu práce doc. PhDr. Zdeňku Vojtíškovi, Ph.D., a zároveň i doc. ThDr. Jirímu Gebeltovi, Th.D. za podnětné rady a připomínky k textu, neméně také za vstřícnost a trpělivost. Velký dík patří rovněž všem členům komunity Lorien, kteří se mnou sdíleli nejnítěrnější rozměry svého života a umožnili mi spolu strávit několik příjemných dní v krásném údolí.

Prohlášení

Prohlašuji, že nejsem pánem jazyka, který jsem v práci užil. Nevymyslel jsem žádné nové slovo, ani slovní spojení, a proto jsem vlastně jen kompiloval výrazy již existující, které používá nazdařbůh kdekdo. Upřímně pochybuji, že by některá z uvedených myšlenek byla pouze mou a nenapadla už nikoho dalšího přede mnou. Ale možná se mi přece jen podařilo k sobě slova poskládat tak, že je ve stejné kombinaci dosud ještě nikdy nikdo takto nepoužil. Pak by se už snad dalo bez větších výčitek svědomí říci, že nejde o plagiát, nýbrž o dílo vskutku originální. Proto si dovoluji prohlásit, že jsem předloženou diplomovou prací *V rytmu Lorientu* vypracoval samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 8. 5. 2022

Patrik Chmel

Anotace

Tato diplomová práce si klade za úkol popsat komunitu Lorien, určit, zdali se jedná o komunitu náboženskou, zdali někomu slouží jako klientský kult, jestli ji lze označit za centrum současné alternativní spirituality, a jestli společné aktivity a sdílené představy zvyšují vzájemnou důvěru členů komunity.

První, teoretická část práce je zaměřena na definování termínu komunita a shrnutí knihy M. Scotta Pecka *V jiném rytmu*, jejímiž principy se dodnes členové komunity snaží řídit při vzájemné komunikaci. Následně usouvztažní termíny náboženství a spiritualita a stručně představí new age milieu, jehož myšlenky jsou ve společenství patrné. Na závěr první části se bude věnovat výzkumům zabývajícím se skupinovou soudržností členů různých společenství s ohledem na jejich společnou praxi a představy.

Druhá, praktická část bude vycházet z terénního výzkumu autora této práce. Dostupná data byla získána pomocí zúčastněného pozorování a polo-strukturovaných rozhovorů s vybranými obyvateli komunity Lorien. Zjistíme z nich, jaký význam přikládají obyvatelé své komunitě, společným praktikám a svým vlastním náboženským představám. V závěru druhé části shrneme data získaná v komunitě, aplikujeme na ně teorie představené v první části a dozvíme se, že se na všechny naše výzkumné otázky dá odpovědět v zásadě kladně.

Klíčová slova

Komunita, M. S. Peck, náboženství, spiritualita, new age milieu, taneční oslavy, peckovské semináře, skupinová soudržnost.

Title

In the Rhythm of Lorien

Annotation

This master thesis aims to describe the Lorien community, find out if it can be seen as a religious community, if it serves as a client cult, if it can be described as the centre of contemporary alternative spirituality and if common beliefs and practises increase the trust between community members.

The first, theoretical part of this thesis defines the term 'community' and summarises M. Scott Peck's book, *The Different Drum*, as community members still try to communicate with each other according to its principles. The thesis will also show the relationship between religion and spirituality, and briefly characterise the New Age milieu, as its thoughts are present in the Lorien. At the end of the first part, the thesis focuses on research dealing with the cohesion of different groups and their common practices and beliefs.

The second, practical part includes field research by the author of this thesis. Data were collected by participant observation and the method of semi-structured interviews with selected members of the Lorien community. We will find out from them the importance that the inhabitants attach to their community, common practices, and their own religious ideas. At the

end of the second part, we summarise the data collected in the community, apply the theories presented in the first part to them, and show that all our research questions can be answered positively.

Key words

Community, M. S. Peck, religion, spirituality, New Age milieu, dancing celebrations, Peck's seminars, group cohesion.

Obsah

Úvod.....	1
Metodologie	2
1. Teoretická část.....	3
1.1. Definice komunity	3
1.2. Morgan Scott Peck.....	3
1.3. Náboženství a spiritualita	6
1.4. New age milieu.....	9
1.5. Náboženství a spiritualita v new age milieu.....	12
1.6. Jedinec a komunita v new age milieu.....	13
1.7. Náboženství jako tmel komunity.....	15
2. Praktická část.....	19
2.1. Komunita Lorient.....	20
2.2. Historie Lorientu.....	27
2.3. Akce pořádané Lorientem.....	28
2.3.1. Summercamp	28
2.3.2. Peckovské semináře	29
2.3.3. Taneční oslavy	33
2.4. Akce pořádané v Lorientu	37
2.5. Náboženské představy obyvatel Lorientu.....	39
2.6. Náboženství v komunitě Lorient	44
2.7. Soudržnost v komunitě Lorient	46
Závěr.....	48
Seznam literatury.....	50
Primární	50
Sekundární	50

Úvod

„Hlavním apelem komunitarství je tudíž příslib bezpečného přístavu, vysněný přístav námořníků, ztracených uprostřed rozbouřeného moře neustálých, nepředvídatelných a matoucích změn.“¹

Komunita v dnešní době nabízí jedno z mála útočišť, v němž může jedinec zažívat blízkost podobně zaměřených lidí. Úzký okruh spolubydlících se mu stává novou rodinou, či snad dokonce bezpečným přístavem, do něhož se vždy znovu rád vrací z rušných ulic velkoměsta. Společenství mu dává oporu a jistotu navzdory chaosu světa, sounáležitost a intimitu namísto osamělosti a smysl stavějící se proti honbě za výkonem. I přes svá úskalí v podobě hádek a různých konfliktů je život v komunitě pro mnohé příležitostí k hledání společného vidění světa a společného působení na své okolí tak, aby se proměňovalo k lepšímu. Nás pak bude v této práci zajímat, že k životu v komunitě může být někdo motivován nábožensky a spojovat si s ním ty nejhlubší možné naděje: „Svět lze zachránit jedině ve společenství a skrze společenství,“² píše známý autor knih propojujících jeho zkušenosti z psychologické praxe se spiritualitou Morgan Scott Peck.

Nápad na sepsání práce přišel někdy začátkem roku 2018, kdy jsme se s docentem Zdeňkem Vojtíškem a partou studentů vraceli ze zúčastněného pozorování komunity Dvanáct kmenů. Bylo to zrovna nedlouho před vydáním čísla časopisu *Dingir*, které se mělo věnovat náboženským komunitám. Jen tak mezi řečí najednou padlo jméno Peck a já se zeptal, jestli se bude psát i o komunitě Lorien. Ukázalo se, že jí pan docent nezná, ale že by ji chtěl v časopisu rozhodně mít. Bohužel už nebyl dostatek času, a nakonec o společenství vyšel jen velmi stručný sloupek.³ Proto jsem se rozhodl, že se tématu chopím sám a zjistím o komunitě víc. Do té doby jsem o společenství slyšel jen zvěsti, které vyprávěly o pohádkově nádherném údolí u Berouna. Nemyslím si, že jsem tam při svém příjezdu našel právě toto, ale určitě jsem tam objevil partu milých lidí s velmi zajímavými životními osudy a názory.

Název práce *V rytmu Lorientu* je odkazem ke knize Morgana Scotta Pecka *V jiném rytmu (The Different Drum)*, k tanečnímu hnutí 5 rytmů (5Rhythms) a ke studii *Lost in the Rhythm*⁴. Peckova kniha totiž od roku 2012 výrazně ovlivňuje život celé komunity, protože se obyvatelé snaží žít dle jejích principů, a dokonce její myšlenky šíří dál mimo společenství. Styl hudby a extatické tance hnutí 5 rytmů zase při každé oslavě přechodu ročních období do společenství láká mnoho účastníků, kteří se chtějí oddat vlnám muziky a volnému pohybu. A studie *Lost in the Rhythm* mi posloužila pro potvrzení korelace mezi účastní na rytmizovaném tanci a vzájemné důvěře tanečníků. Dvojsmyslný význam, který český jazyk nabízí, bohužel v angličtině nemohl být zachován. Přiklonil jsme se k verzi *In the Rhythm of Lorient* místo *The Different Drum of Lorient*, i když možné by bylo obojí.

¹ ZYGMUNT BAUMAN, *Tekutá modernita*, Praha: Mladá fronta 2002, s. 271.

² M. SCOTT PECK, *V jiném rytmu*, Praha: Portál 2012, s. 15.

³ ZDENĚK VOJTÍŠEK, „Lorien“, *Dingir* 21 (2/2018): s. 49.

⁴ MARTIN LANG a kol., „Lost in the Rhythm“, *Cognitive Science* (2015): s. 1-19.

Metodologie

Má diplomová práce se bude zabývat českou komunitou Lorien v obci Nenačovice u Berouna a pomocí kvalitativních metod zkoumat názory a jednání jejích členů. Zajímat nás bude především to, jaký význam kladou obyvatelé komunity svému společenství, společným aktivitám a své vlastní religiozitě. Komunitu v dubnu roku 2022 tvořilo osm dospělých a tři děti, kteří žili ve dvou rodinných domech, kopuli, chatce a maringotce na pozemku o sedmi hektarech, jež je z větší části tvořen loukou.

Odpovíme si na otázku, zdali se dá společenství označit za náboženské, zdali někomu slouží jako klientský kult, a jestli se dá chápat jako centrum současné alternativní spirituality.

Odpovíme si i na to, jestli mezi nimi jejich představy a praktiky zvyšují vzájemnou důvěru.

V úvodu první, teoretické části práce představím svou definici komunity, stručný životopis Morgana Scotta Pecka a jeho knihu *V jiném rytmu*, jejíž principy velmi silně ovlivnily celou komunitu Lorien. Bez shrnutí díla by nemusely být některé výpovědi v druhé části práce čtenáři srozumitelné. Následně předložím odlišné pohledy badatelů na vnímání vztahu mezi náboženstvím a spiritualitou, aby byl zřetelný kontext mého vlastního přístupu k celé věci. Se spiritualitou budu pracovat jako s termínem, který lze významově bez větších obtíží nahradit slovem religiozita, a současnou alternativní spiritualitu budu chápat jako „privatizované a na zkušenost orientované náboženství“⁵. Poté věnuji poměrně velký prostor popisu new age milieu. Ukáži, jak jeho stoupenci chápou termín náboženství a spiritualita, a jaký je pro ně vztah mezi jedincem, komunitou a institucí, protože mnoho z charakteristik new age milieu se dá v Lorienu vysledovat. V závěru první části se budu zabývat výzkumy badatelů o vlivu náboženství na soudržnost komunity, kdy se budu zamýšlet nad tím, jestli má větší důležitost společná praxe anebo společné představy členů společenství.

V druhé, praktické části uvedu data získaná při terénním výzkumu za pomoci zúčastněných pozorování, polo-strukturovaných rozhovorů a analýzou materiálů zveřejněných na facebookovém profilu Tvořivý Lorien⁶. Seznámím v ní čtenáře se základními fakty o komunitě Lorien, její vizi, historii, pořádaných akcích a náboženských představách jejích členů.

V rámci metodologie považuji za férové se vyrovnat se svou pozicí badatele v terénu. Výběr a způsob kladení otázek byl iniciován mou osobou, rozhovory jsem pak dále přepisoval, třídil a upravoval podle norem spisovné češtiny, a tedy je už nějak interpretoval. Stejně tak jsem to byl já, kdo vybíral ty části rozhovorů, které mi přišly důležité pro výzkum, neuváděl ty, jež mi přišly méně podstatné, a zasazoval je do širšího kontextu. Do korpusu mé práce tak vstupuje předporozumění, kterému se dá při výzkumu jen stěží vyhnout, a které ovlivňuje výsledky, ať už si to badatel uvědomuje nebo ne.⁷ Podobně může hrát roli to, že jsem členem křesťanského sboru Církve bez hranic v Sedlčanech a upřímně mne zajímá současná alternativní spiritualita a komunitní způsob života.

⁵ HEINZ STREIB a CONSTANTIN KLEIN, „Religion and Spirituality“, in: M. Stausberg – S. Engler (ed.), *The Oxford Handbook of the Study of Religion*, Oxford: Oxford University Press 2016, s. 79.

⁶ TVOŘIVÝ LORIEN (online), *Facebook.com* 2013, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/tvorivylorien>.

⁷ HELENA EXNEROVÁ, *Český šamanismus v rozhovorech*, Praha: Dingir 2018, s. 77-78.

1. Teoretická část

1.1. Definice komunity

Komunitou budeme v této práci myslet společenství alespoň tří nepříbuzných jedinců, kteří spolu záměrně a dobrovolně žijí na jednom místě, sdílí své vlastnictví, životní prostor a volný čas a všem jim jde o naplnění společných ideálů, hodnot a cílů, které chtějí zrealizovat právě životem v komunitě.⁸ Z tohoto výměru nepřímo vyplývá, že by členové měli mít možnost rozhodovat v rámci svého uskupení a aktivně se zapojovat do společného dění, budování a chodu společenství. Různé komunity naplňují tyto znaky různou mírou a formou. V některých společenstvích se jedinci dělí o příjmy, bydlení, práci, vaření, uklízení, starost o děti a skoro všechno snad kromě kartáčků. V jiných však může sdílení přejít jen do společného vlastnictví půdy a někde může vymizet úplně.⁹

Lorien splňuje naši definici komunity, protože tam na jednom místě spolu záměrně a dobrovolně žijí více než tři lidé, které nespojují příbuzenské vztahy, nýbrž společné ideály, hodnoty a cíle, kdy se spolu snaží pracovat na vzájemných vztazích, pořádat akce osobního rozvoje a pečovat o přírodu na pozemku komunity. Každý obyvatel má sice svou vlastní bytovou jednotku, kterou mu pronajímá majitel areálu, ale sdílí svůj volný čas minimálně jednou týdně při společných kruzích, také plánují společné akce pro veřejnost a půjčují si mezi sebou zahradní techniku a nářadí.

1.2. Morgan Scott Peck

Morgan Scott Peck (1936-2005) byl americký psychiatr a spisovatel, který napsal několik populárních knih vycházejících z jeho poradenské praxe. Z těch nejznámějších publikací lze jmenovat například *Nevyšlapanou cestou*¹⁰ (1978), *Lidé lži*¹¹ (1983), *Dále nevyšlapanou cestou*¹² (1993) nebo *Nevyšlapaná cesta nekončí*¹³ (1997). Pro nás a pro tuto práci však bude nejdůležitější jeho velký zájem o budování společenství. V prosinci roku 1984 společně s několika kolegy založil Nadaci na podporu společenství FCE (The Foundation for Community Encouragement). Tato nezisková organizace si vytkla za cíl podporovat tvorbu společenství v prostředí, kde žádná neexistují a pomáhat již existujícím posilovat vztahy mezi jeho členy a k ostatním společenstvím, a tím pěstovat větší světové porozumění. Peck své myšlenky a zkušenosti získané při zakládání komunit formuloval v knize *V jiném rytmu* vydané roku 1987.

Peck se v mnoha svých knihách zabývá tématem duchovního růstu a píše, že úkolem každého člověka je zachovat si svou jedinečnost, stát se celistvým, nezávislým a plně sebou samým tak, jak ho Bůh stvořil. Avšak dodává, že toho nejsme schopni bez pomoci druhých lidí, a proto s nimi potřebujeme navazovat hluboké vztahy a tvořit společenství. Společenství je podle něj: „...stav, kdy jsou lidé pospolu a místo toho, aby se skrývali za obranné valy, svou

⁸ LOUISE MEIJERING, PAULUS HUIGEN a BETTINA VAN HOVEN, „Intentional Communities in Rural Spaces“, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 98 (1/2007): s. 42.

⁹ TIMOTHY MILLER, „The Evolution of American Spiritual Communities“, *Nova Religio* 13 (3/2010): s. 28.

¹⁰ M. SCOTT PECK, *Nevyšlapanou cestou*, Praha: Argo 1996, 280 s.

¹¹ M. SCOTT PECK, *Lidé lži*, Olomouc: Votobia 1996, 296 s.

¹² M. SCOTT PECK, *Dále nevyšlapanou cestou*, Praha: Argo, 2010, 274 s.

¹³ M. SCOTT PECK, *Nevyšlapaná cesta nekončí*, Praha: Argo 1997, 245 s.

obranu rozbíjejí; kdy místo toho, aby se snažili rozdíly mezi sebou smazat, přistoupí na to, že rozdíly jsou nevyhnutelné, a dokonce se z nich radují.“¹⁴ Jeho vizí je zušlechtovat vztahy mezi lidmi, aby se učili projevovat mezi sebou vzájemné odlišnosti, přijímat jeden druhého navzdory rozdílům a komunikovat spolu na co nejautentičtější úrovni. Nutno podotknout, že slovo společenství, se kterým Peck pracuje, neodpovídá definici komunity, s níž jsme přišli výše. Peckovi jde o kvalitu vztahu, kdy spolu jedinci komunikují na co nejupřímnější rovině a přijímají se tací, jací jsou, i když spolu nebydlí, nesdílí žádné vlastnictví, ani přesvědčení a vlastně se ani nemusí vůbec znát.

Peck věří, že jedině budováním komunit a propojením lidstva do celosvětového společenství může být svět zachráněn před ničivými válečnými konflikty. Ale aby mohl nastat stav světového míru, musí se každý naučit elementární zásady pro vznik komunity, které může aplikovat ve své rodině, práci mezi svými přáteli, úplnými cizinci, ale i mezi svými nepřáteli. Peck se domnívá, že k tvorbě komunity většinou vede proces, který má svá pevná pravidla a prochází čtyřmi typickými fázemi: pseudospolečenství, chaos, prázdnota a společenství.¹⁵

V první fázi tvorby komunity k sobě lidé přistupují velice přátelsky a laskavě. Snaží se předejít konfliktům, a proto má jejich konverzní tendenci být zdvořilá, klouzat po povrchu a nezabrušovat do ničeho příliš osobního. Mluví o věcech, se kterými počítají, že bude každý souhlasit. Nikdo nechce nikoho urazit, a tak si nechávají své názory pro sebe, a pokud na povrch vyplavou nějaké odlišnosti, skupina je buď ignoruje anebo se je snaží skrýt. Tato fáze nevede k zážitku společenství, protože je velice neosobní, neumožňuje členům skupiny projevit jejich individualitu, nedovoluje jim být upřímnými a autentickými. Tím pádem nemůže ani dojít k přijetí jinakosti druhých. Zde jde pouze o zachování příjemné atmosféry, jakmile se však rozpadne sdílená fasáda povrchní spokojenosti, přetvářky a předstírané shody, přichází chaos.

Ve druhé fázi se individuální odlišnosti ukazují zcela otevřeně, ale skupina se je snaží za každou cenu odstranit. Dochází k mnoha výměnám názorů, slovním přestřelkám a zápasům. Vznikají názorové frakce, které se vymezují vůči oponentům. Každý se snaží ostatní přesvědčit o své pravdě a změnit je. A i za dobře míněnou snahou někoho uzdravit, převést ho na správnou stranu a touhou mu pomoci se vlastně může skrývat touha po moci. Peck tuto fázi charakterizuje velice kladně, protože vyjasňování stanovisek je dobrou cestou k posunu do další fáze. Z chaosu se přechází do prázdnoty.

Fáze prázdnoty je mostem mezi chaosem a společenstvím. Lidé se oprošťují od všeho, co jim bránilo v komunikaci, jako jsou jejich vlastní ideologie, teologie, přesvědčení, předsudky, představy, názory a víry. Nejde o to, že by se toho plně zbavili, spíše to upozadují, aby se mohli lépe sdílet a plně druhým naslouchat. Opouštějí svá očekávání, přestávají druhé vměstňávat do svých škatulek, napravovat je anebo měnit. Umenšují svou touhu mít vše pod kontrolou. Učí se mít k sobě navzájem důvěru, být bdělí, empatičtí, otevření ke zranitelnosti a tvořit bezpečné místo, kde se mohou sdílet se svými neúspěchy, pochybnostmi, obavami, slabostmi a nedokonalostmi. Pokud vše jde, jak má, pak dojde podle Pecka k metaforickému úmrtí skupiny, kdy se jedinci ponoří do poklidného ticha a míru.

Poslední fáze se vyznačuje vzájemným porozuměním. Lidé vnímají atmosféru klidu, míru a bezpečí. Komunikují spolu upřímně a otevřeně, přijímají se navzdory svým odlišnostem,

¹⁴ PECK, *V jiném rytmu*, s. 179.

¹⁵ PECK, *V jiném rytmu*, s. 87-108.

oceňují rozdíly, naslouchají si, respektují a vnímají se jako sví bližní. Konflikty řeší moudře a efektivně. Zavazují se bojovat raději bok po boku než jeden proti druhému.

Peck přiznává, že každé společenství je originální, a proto výše zmíněný vzorec neplatí vždy, ne každá skupina musí projít stejným procesem. Společenství mohou vznikat zcela jinak, spontánně anebo v důsledku nějaké krize přeskočit jednu nebo více fází. Avšak každé společenství vzniká pouze dočasně, a pokud se jedinci chtějí znovu dostat do fáze opravdové komunity, pak je lepší dosáhnout toho plánovaně podle výše zmíněného pořádku, který je přirozený a obvyklý. Je lepší znát zákonitosti vzniku společenství, protože pak se ho dosahuje snáze a není pouhou náhodou. Existují vzorce chování a pravidla, která proces tvorby komunity výrazně brzdí anebo ho naopak dokážou velice posunout kupředu. Stav společenství lze tak dosáhnout i za několik hodin, pokud se účastníkům hned ze začátku sdělí určitá pravidla náležité komunikace, k nimž patří například vyvarovat se obecných výpovědí nebo snaze někoho změnit nebo vyloučit ze skupiny. Účastníci mají mluvit o vlastních zkušenostech, pozorně druhým naslouchat, aby je dokázali přijímat se vším všudy.¹⁶

Peck popisuje několik dalších charakteristik, které by opravdová komunita měla splňovat.¹⁷ Společenství má být inkluzivní a snažit se do sebe zahrnout lidi všeho druhu bez ohledu na pohlaví, věk, národnost, rasu, náboženské vyznání, sexuální orientaci, společenský status, politickou preferenci nebo životní styl. Mají být tolerovány veškeré druhy myšlení. Žádné přesvědčení nebo náboženská víra, jakkoli mylná, neúplná nebo heretická nesmí být v komunitě potlačována. Každý má být přijímán bez ohledu na způsob svého uvažování, ale společenství nemůže respektovat veškeré způsoby jednání, protože některé jsou pro skupinu destruktivní. Skupiny si tedy musí nastavit svá vlastní pravidla, která pokud nebudou dodržována, budou důvodem k vyloučení ze společenství. Nezastupitelnou roli hraje závazek, kdy se jedinci rozhodli být bok po boku, společně se radovat i rmoutit, pracovat i trpět, těšit se jeden z druhého a vnímat podmínky, ve kterých žijí jejich bližní, jako svoje vlastní. Zásadní rozhodnutí se přijímají pomocí konsenzu, s jehož výsledkem sice nemusí všichni aktivně souhlasit, ale s nímž mohou všichni žít a neodporovat mu. Každé společenství by mělo mít svůj vlastní jasně definovaný úkol, vlastní filozofii a vizi, jež kontinuálně revidují a doplňují. Další vlastností komunity je její realismus, který pramení ze zastávání a sdílení různých perspektiv, čímž dokáže posoudit situaci mnohem lépe než kterýkoli jednotlivec. Společenství zároveň poskytuje bezpečné místo, kde může každý říkat, co si myslí, co cítí a může bez obav sdílet své nedostatky. Každý může experimentovat s novými typy chování, projevit své skutečné já, dovolit si být zranitelný a otevřít se druhým. Může se zbavit obvyklých obranných postojů, bariér nedůvěry, strachu, pohoršení a předsudků. Peck opravdové komunitě přisuzuje regenerační moc. Jakmile podle něj někdo vstoupí do bezpečného prostředí, kde je přijat takový, jaký je, pak se v něm automaticky uvolní léta potlačovaná frustrace, bolest, smutek nebo vina. Společenství je místem, kde se jedinci dokáží sami spontánně uzdravit bez toho, aby na ně někdo tlačil anebo jim s tím pomáhal.

Peck při dalších popisech pravého společenství pracuje s křesťanským pojmoslovím, čímž jeho líčení působí až vyznavačsky: „Duch pravého společenství je duchem míru... Agnostici a ateisté proto dílny, během nichž se ze skupiny stalo společenství, obvykle popisují jako

¹⁶ PECK, *V jiném rytmu*, s. 132.

¹⁷ PECK, *V jiném rytmu*, s. 59-77.

duchovní zážitek. Interpretace tohoto zážitku se však různí. Nevěřící lidé se častěji domnívají, že duch společenství je pouze výtvořem skupiny samé, jakkoli krásným. Většina křesťanů má tendenci chápat ho komplexněji. Duch společenství v tom druhém smyslu neznačí pouze lidského ducha anebo ducha vytvořeného skupinou. Předpokládá se, že je na skupině nezávislý, že je vůči ní vnější. Proto se o něm uvažuje jako o něčem, co na skupinu sestupuje, podobně jako Duch svatý při křtu sestoupil na Ježíše v podobě holubice. To ovšem neznamená, že by přicházel náhodně nebo nečekaně. Sestupuje a uchytí se jen tam, kde je půda plodná a připravená. Lidem, kteří uvažují křesťansky, se vytváření společenství jeví jako příprava na příchod Ducha svatého. Duch společenství se tím stává projevem Ducha svatého.“¹⁸ Peck se domnívá, že společenství mohou tvořit lidé všech vyznání, protože předpokladem ke vzniku společenství není křesťanská víra, ale ochota k lásce, kázni a oběti, jež jsou pro příchod ducha společenství nezbytné.

1.3. Náboženství a spiritualita

Užívání slov náboženství a spiritualita začalo od sedmdesátých let minulého století zřetelně narůstat, jak mezi laickou veřejností, tak v rámci akademické obce. To ovšem ještě neznamená, že by byly oba termíny jasně a zřetelně vymezeny.¹⁹ Je to do velké míry dáno tím, že jakékoli formální definice veličin náboženství a spirituality jsou vždy především naším výtvořem, který vychází z našich konkrétních cílů, kontextů, kulturních předporozumění a metodologických východisek. Naše definice tak možná vypovídají mnohem více o nás samých než o oněch sociokulturních veličinách, jež mají vymežit. Možná, že se nikdy neshodneme na jedné všemi přijímané definici, protože se změnou východisek se mění i naše vymezení, a protože sám předmět našeho zkoumání není nadčasový, nýbrž podléhá neustálým změnám v čase a prostoru.²⁰ Ale i když nejsme schopni definovat náboženství a spiritualitu jako takové, musí nám stačit, že je uchopujeme jako konkrétní koncepty, které nám slouží jako analytický nástroj k religionistické práci.²¹ V některých případech jsou tyto koncepty zcela jasně schopny oddělit posvátné od profánního, kdežto v některých dalších případech toho bohužel schopny nejsou. Ale bez definic bychom ani nevěděli, že jsou některé nejasné případy, nejasné.²²

Na ukázkou, jak je možné definovat náboženství a spiritualitu, uvedme několik příkladů z druhé kapitoly knihy Pavla Říčana *Psychologie náboženství a spirituality*²³. Při definování náboženství Říčan cituje české badatele Jana Hellera, Jana Neubauera, Ivana Odilo Štampacha nebo Milana Mrázka. Společným jmenovatelem jejich vymezení je „vztah“ nebo „vazba“ člověka ke „Skutečnosti, jež ho přesahuje“, „numinózní transcendenci“, nebo „tomu, co má vůči němu roli boha“²⁴.

Spiritualitu Říčan s odvoláním na zahraniční badatele chápe jako „hledání posvátna, smyslu, jednoty, propojenosti, transcendence a nejvyššího lidského potenciálu“, „prožitek nejvyššího

¹⁸ PECK, *V jiném rytmu*, s. 75-76.

¹⁹ BŘETISLAV HORYNA, *Úvod do religionistiky*, Praha: Oikoymenth 1994, s. 18; JAN HELLER a MILAN MRÁZEK, *Nástin religionistiky*, Praha: Kalich 2004, s. 17; IVAN ŠTAMPACH, *Přehled religionistiky*, Praha: Portál 2008, s. 27.

²⁰ DAVID VÁCLAVÍK, *Religionistická typologie a taxonomie*, Brno: Masarykova univerzita 2014, s. 36-37.

²¹ MAGDALENA VYTLAČILOVÁ a JIŘÍ GEBELT, „Gnóze a janovské křesťanství jako analytické kategorie anebo „podle plodů jejich poznáte je““, *Theologická revue* 92 (2/2021): s. 147.

²² JEPPE S. JENSEN, *What is Religion?*, New York: Routledge 2014, s. 7.

²³ ŘÍČAN, *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 33-65.

²⁴ ŘÍČAN, *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 34-37.

významu“, „přesvědčení o vyšší síle přesahující člověka“. Spirituální prožitek by měl dle Říčana „svého nositele ovládnout, měl by ho existenciálně proměňovat, duchovně i psychicky posilovat... měl by ho osvětit novým poznáním, vytrhnout z běžné existence... strhnout k hrdinskému činu nebo aspoň k nadšení, jež často ovládne dav shromážděný při nějaké významné události...“²⁵ Takový prožitek by měl být dle Říčana hlavně intenzivní, ať už líbivý nebo strašlivý, čímž navazuje na pojetí *mysterium tremendum et fascinans*, druhotně sestavené na základě knihy Rudolfa Otta *Posvátno*²⁶.

Z výše uvedených příkladů je snad patrné, jak vágně některé definice náboženství a spirituality vymezují předmět svého zájmu, kvůli čemuž se pak v mnoha ohledech překrývají. Rovněž by se daly kritizovat za to, že jsou svým způsobem implicitně teologické a obsahují termíny jako „posvátno“ nebo „transcendence“, které nejsou pro řadu duchovních tradic vůbec známé nebo podstatné²⁷ anebo je sice používají, ale v úplně jiném významu, než který jim má tendenci přikládat člověk vychovaný v evropském kontextu.²⁸

I přes tyto problémy si mezi nimi zkusme určit jasný vztah. V článku Douga Omana *Defining religion and spirituality*²⁹ najdeme dva základní proudy, kdy první chápe vztah náboženství a spirituality jako komplementární, kdežto druhý proud je staví do vzájemné kontradikce. První proud je vykresluje jako komplementární, navzájem se doplňující veličiny, kdy náboženství má ke spiritualitě podobný vztah, jaký má medicína ke zdraví. Do tohoto proudu řadí Williama R. Millera, Carla E. Thoresena a Marthu E. F. Highfieldovou. Druhý proud, kam podle Omana patří Zinnbauer a Pargament, je vnímá jako kontradiktorní, neslučitelné protiklady, kde se projevuje několik typů polarizací: 1) substantivní náboženství proti funkční spiritualitě,

2) statické náboženství proti dynamické spiritualitě,

3) institucionálně objektivní náboženství proti personálně subjektivní spiritualitě,

4) na nauku zaměřené náboženství proti na prožitek zaměřené spiritualitě,

5) negativní náboženství proti pozitivní spiritualitě.³⁰

Pavel Říčan, rovněž cituje Pargamenta se Zinnbauerem, ale nezdá se, že by jejich přístup chápal jednoznačně jako součást druhého proudu. V jeho interpretaci sice Zinnbauer s Pargamentem chápou náboženství a spiritualitu jako odlišné skutečnosti, ale přesto se podle nich mohou vzájemně doplňovat. Podle Pargamenta „je náboženství širší pojem, který zahrnuje spiritualitu, podle Zinnbauera je naopak spiritualita pojem zahrnující náboženství.“³¹ Pargament chápe spiritualitu jako jádro náboženství, k němuž však patří řada dalších úkonů, které mají vztah k posvátnu, ale jejich vykonavatelům nemusí na posvátnu vůbec záležet. Například návštěva bohoslužby za účelem setkání se s přívětivými lidmi, zlepšení si nálady při zpěvu nebo poslechu povzbudivého kázání. Zinnbauer zas náboženství chápe pouze jako jednu z možností, jak se spiritualita projevuje. Podle něj je možné mít spirituální prožitky i mimo náboženskou organizaci anebo její nauky třeba v přírodě, milostném vztahu nebo po užití

²⁵ ŘÍČAN, *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 44.

²⁶ RUDOLF OTTO, *The Idea of the Holy*, New York: Oxford University Press 1968, 232 s.

²⁷ ZDENĚK NEŠPOR a DUŠAN LUŽNÝ, *Sociologie náboženství*, Praha: Portál 2007, s. 15.

²⁸ TIMOTHY FITZGERALD, *The Ideology of Religious Studies*, New York: Oxford University Press 2000, s. 18.

²⁹ DOUG OMAN, „Defining Religion and Spirituality“, in: R. F. Paloutzian a C. L. Park(ed.), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, New York: The Guilford Press 2014, s. 23-47.

³⁰ OMAN, „Defining Religion and Spirituality“, s. 36.

³¹ ŘÍČAN, *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 45.

psychedelik – mluví tak o nenáboženské spiritualitě.

Oba přístupy mají bohužel své nedostatky. Pargament sice umožňuje zachovat termín náboženství nezúžený, ale za cenu toho, že spiritualitu dá na piedestal a ostatní složky náboženství ponechá jako druhořadé. Zinnbauer zas náboženství rovnou smršťuje pouze na jeho organizovanou podobu spojenou s institucemi, naukami a předpisy. Chápat náboženství a spiritualitu jako dva neslučitelné protiklady, však znamená oba pojmy velice hrubě zúžit. Spiritualita bez náboženství je myslitelná pouze tehdy, pokud si už dopředu vymezíme náboženství jako institučně objektivní a spiritualitu jako personálně subjektivní.

Ale pokud bychom se drželi definic, se kterými pracoval Řičan, pak bychom k takto ostrému rozlišení těžko došli. Oba termíny jsou vymezeny velmi neostře a v mnoha aspektech se velice silně překrývají.³² Kdybychom pak ještě využili analytický model Niniana Smarta představený v knize *Dimenze posvátna*³³, pak bychom už určitě nemohli dost dobře mluvit o spiritualitě bez náboženství. Smart představil výkladový model pracující se sedmi dimenzemi, charakteristickými pro náboženské vztahování se ke skutečnosti. Mluví o dimenzi: doktrinální (svaté nauky), rituální (svaté obřady), mytické (svaté příběhy), emocionální (svaté prožitky), etické (svatá přikázání), sociální (svaté společenství) a materiální (svaté předměty)³⁴. Pokud má Smart pravdu, pak nelze mluvit o spiritualitě bez náboženství, protože nakonec i ona nějak vychází z různých často náboženských příběhů, nauk, pravidel a obřadů. Praktikuje se sice o samotě ale někdy i v rámci společenství stejně smýšlejících lidí za přispění různých artefaktů, jak se dozvíme například níže při popisu new age milieu.³⁵ Nelze ale ani nadále dost dobře mluvit o náboženství bez spirituality, protože nakonec i každé náboženství má své rituální a emocionální dimenze, které mu nelze odeprít. Náboženství není ve Smartově metodické reflexi bagatelizováno na pouhou institučně objektivní slupku personálně subjektivní spirituality. Náboženství a spiritualitu lze tak, jak navrhuji autoři prvního proudu, chápat i jako sourozence, kteří nikdy nemohou být úplně jeden bez druhého a nelze je od sebe snadno odlišit, natož oddělit. Spíše, než zneprátelené protiklady je lze vnímat jako siamská dvojčata.

Nabízí se však ještě otázka, zdali je vůbec užitečné s termínem spiritualita pracovat, když ve většině definic splývá s termínem náboženství. Heinz Streib a Ralph Hood například přímo navrhuji spiritualitu definovat jako „privatizované a na zkušenost orientované náboženství“,³⁶ a tím její užívání vlastně obejít. Podobnou cestou se vydává i Zdeněk Vojtíšek, když rozlišuje na „náboženství objektivní pravdy“, jež se dá spojit například s duchovními tradicemi buddhismu, hinduismu, islámu, judaismu a křesťanství a na „náboženství subjektivní zkušenosti“, které by odpovídalo například mnoha různým formám dnešního new age milieu.³⁷

Paul Heelas naproti tomu volí cestu zcela opačnou: termín náboženství raději obchází a pracuje pouze s termínem spiritualita. Rozlišuje mezi spiritualitou zaměřenou na vnitřní život jedince, kterou nazývá „spiritualita života“ a spiritualitou spojenou s transcendentním Bohem

³² STREIB a KLEIN, „Religion and Spirituality“, s. 75.

³³ NINIAN SMART, *Dimensions of the Sacred*, Berkeley: University of California Press 1999, 359 s.

³⁴ PAVEL HOŠEK, *Evangelium podle Jaroslava Foglára*, Brno: CDK 2017, s. 56.

³⁵ ZUZANA KOSTIČOVÁ, „Religion, Spirituality, Worldviews, and Discourses: Revisiting the term ‚Spirituality‘ as opposed to ‚Religion‘“, *Central European Journal for Contemporary Religion* 4 (2/2018): s. 94.

³⁶ STREIB a KLEIN, „Religion and Spirituality“, s. 79.

³⁷ ZDENĚK VOJTÍŠEK, „Andělé a démoni anebo evangelíci v duchovním kvasu současné doby“, in: E. Plzánková (ed.), *Quo vadis, čče?*, Praha: EMAN 2015, s. 31.

teismu, kterou nazývá „spiritualita pro život“. První spojuje s new age milieu, druhou s křesťanstvím. „Zatímco new age spiritualita je zažívána jako emanující z hlubin života tady a teď, spiritualita Ducha svatého, spiritualita poslušnosti Boží vůli... je chápána jako emanující z transcendentní oblasti, aby sloužila životu v tomto světě.“³⁸

Ještě zmiňme pohled izraelského akademika Boaze Husse, který se neztotožňuje ani s jedním z výše popsaných přístupů. Místo toho si všímá, že se postmoderní člověk zdráhá ostře rozlišit mezi náboženskou a sekulární oblastí, protože některé sféry lidského života nespádají ani do jedné z nich anebo naopak spadají vlastně do obou. Spiritualita podle něj obě oblasti přesahuje. Huss jí rozumí jako „nové kulturní kategorii, která vzdoruje rozdělení na náboženskou a sekulární oblast, vytváří nové sociální instituce, kulturní praktiky a osobní identity.“³⁹ Domnívá se, že spiritualita zaměřená na sakralizaci vlastního já, hledání hluboké transformace a vyššího smyslu v nás samých, bude stále sílit na úkor spirituality spojené s vyznáváním vyšší autority.⁴⁰

Já se v této práci kloním k přístupu, který spiritualitu chápe pouze jako jiné slovo pro religiozitu. Nepřijde mi užitečné zachovat oba termíny, když ve vymezení mnoha badatelů znamenají skoro totéž. A ani mi nepřijde přesvědčivé rozdělení na objektivně institucionální náboženství a personálně subjektivní spiritualitu, které by existenci dvou různých termínů snad obhájilo. Ve shodě s tímto mým přístupem budu na dalších stránkách své práce new age milieu vnímat jako „personalizované a na zkušenost orientované náboženství“ či jako „náboženství subjektivní zkušenosti“. Pro označení komunity Lorien za náboženskou využiji v poslední kapitole praktické části své práce *Pražský dotazník spirituality*, se kterým přišel Pavel Říčan s Pavlínou Janošovou. Faktorová analýza v něm identifikovala pět hlavních témat: „Mystická zkušenost (pocit sjednocení s něčím, co člověka přesahuje, absolutní vnitřní klid, extatická fascinace uměním atd.),

eko-spiritualita (pocit jednoty s přírodou a posvátné odpovědnosti za ni – Země jako matka, strom jako bratr, úcta k přírodě živé i neživé),

pospolitost (radost z lidské sounáležitosti a blízkosti v ‚souznění duší‘, ohromení jednotou v rozmanitosti atd.),

etické zaujetí (touha začít znovu a lépe, děs z možnosti nevratně pokazit svůj život, obdiv k mimořádnému dobru u druhých lidí, soucit s trpícími a znechucení zlem atd.) a

latentní monoteistická zkušenost (fascinace ‚nejvyšší pravdou‘ a ‚nejvyšší realitou‘, smrt jako ‚návrat domů‘ atd.).“⁴¹

1.4. New age milieu

Vyřknutí sousloví hnutí Nového věku (New Age Movement) může vyvolávat mnoho různých asociací. Zprvu se jím sami označovali jedinci spříznění s americkou kontrakulturou šedesátých let. Šlo často o adolescenty rebelující proti hodnotám svých rodičů a prarodičů. Avšak postupně v osmdesátých letech se od tohoto označení hromadně distancovali, protože se

³⁸ PAUL HEELAS, „Challenging Secularization Theory: The Growth of ‚New Age‘ Spiritualities of Life“, *The Hedgehog Review* 8 (1-2/2006): s. 46

³⁹ BOAZ HUSS, „The Sacred is the Profane“, *Method and Theory in the Study of Religion* 27 (2015): s. 101.

⁴⁰ BOAZ HUSS, „Spirituality: The Emergence of a New Cultural Category and its Challenge to the Religious and the Secular“, *Journal of Contemporary Religion* 29 (2014): s. 50

⁴¹ ŘÍČAN, *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 58-59.

základní myšlenky hnutí dostaly do širší společnosti a ztratily svůj subkulturní charakter. Bývalí členové začali novou podobu hnutí vnímat jako zradu ideálů kontrakultury.⁴² A protože se proti termínu new age negativně vymezili už i ti, které bychom do něj bez okolků zařadili, přestávají ho někteří badatelé používat. Místo toho si zvolili smířlivý název současná alternativní spiritualita. Nicméně já budu v této práci používat výše zmíněná označení záměně. Dodejme ještě, že o new age se dá mluvit jako o milieu právě proto, že se myšlenky původního hnutí již přelily do mainstreamu, tvoří svébytné sociální prostředí a lze je vidět kolem nás například v rámci určitých typů duchovní literatury, časopisů pro ženy, televizních pořadů, webových stránek, online videí, přednášek, seminářů a zážitkových pobytů pořádaných pro veřejnost anebo názorů běžně sdílených našimi spoluobčany. Ve slovníku široké společnosti se stále více objevují slova typu alternativní medicína, aromaterapie, astrologie, čakra, čchi, feng-šuej, jóga, karma, meditace, pohanství, reiki, reinkarnace, spiritualita, šamanství, tai chi a další.⁴³

Holandský religionista Wouter Hanegraaff spojuje new age milieu v nejužším slova smyslu s těmi proudy alternativní spirituality, jež očekávají brzký příchod věku Vodnáře. V širším chápání⁴⁴ ho lze popsat jako deštníkový termín, který obsáhne mnoho navzájem propletených témat eklekticky převzatých, upravených a někdy velmi zjednodušených z různých náboženských i nenáboženských směrů západu i východu. Zmíňme například tradici západního ezoterismu, mystických nauk, okultních praktik, romantismu, psychospirituálních cvičení, konspiračních teorií, vědy, filozofie, psychologie, sociologie, východních náboženství, domorodých kultur, zaniklých civilizací nebo tradic pracujících s magií. Přestože se hnutí skládá z různých myšlenkových proudů a nemá žádnou jednu zastřešující organizaci, která by nastavovala jasné a pro všechny závazné učení, existují v jeho rámci společné charakteristiky.

Jako některé z nich můžeme zmínit úsilí o radikální osobní i kolektivní transformaci a s ním spojený důraz na léčitelství a rozvoj člověka v oblasti fyzické, psychické i duchovní, zdravý životní styl, pozitivní vztah k lidem a k přírodě a snaha o její ochranu. Dalším rysem je ohled na osobní autentickou spirituální zkušenost, víra v nadpřirozené bytosti a komunikaci s nimi anebo víra v neosobní energii pronikající celým vesmírem a oživující celé tvorstvo.⁴⁵ Někdy dochází ke spojení s alternativním životním stylem, kdy se jedinci vzdávají některých vymožeností moderní techniky a odchází žít mimo město na vesnici, blíže přírodě. Přístupují ke konzumaci biopotravin, vegetariánství nebo veganství a svůj jídelníček omezují různými dietami nebo půsty, odívají se do pestrobarevného, uvolněného oblečení, někdy z přírodních látek a poslouchají meditativní hudbu.⁴⁶

V podhoubí přesvědčení současné alternativní spirituality se také nachází vzácná shoda v nespokojenosti se soudobou západní kulturou.⁴⁷ Badatelé Stolz a Sanchez ve svém článku *From New Age to Alternative Spirituality* kritiku moderní euroamerické společnosti výstižně zachycují. Z řad stoupců new age milieu zaznívá nelítostné odsouzení západní kultury,

⁴² ZUZANA M. KOSTIČOVÁ, „Pojem ‚Spiritualita‘ a jeho ideová zátěž“, *Dingir* 20 (4/2017): s. 110.

⁴³ PAUL HEELAS a LINDA WOODHEAD, *The Spiritual Revolution*, Oxford: Wiley-Blackwell 2005, s. 7.

⁴⁴ WOUTER J. HANEGRAAFF, *New Age Religion and Western Culture*, Leiden; New York; Köln: Brill 1996, s. 94.

⁴⁵ EXNEROVÁ, *Český šamanismus v rozhovorech*, s. 51.

⁴⁶ IVAN O. ŠTAMPACH, *Na nových stezkách ducha*, Praha: Vyšehrad 2010, s. 190.

⁴⁷ WOUTER J. HANEGRAAFF, „New Age Religion and Secularization“, *Numen* 47 (2000): s. 291.

protože se dle jejich představ nachází pod nadvládou myšlenkového redukcionismu a dualismu, jenž rozděluje původní jednotu.

„...vede k separaci člověka a přírody, mužství a ženství, hmoty a ducha, lidství a božství, těla, mysli a ducha... což má velmi hmatatelné důsledky: znečištění životního prostředí, onemocnění těla i duše, války, náboženský dogmatismus, ...“⁴⁸

Na této separaci měla podle příznivců současné alternativní spirituality hlavní podíl tradičně pojatá věda, vycházející z paradigmatu nastoleného Francisem Baconem, René Descartem a Isaacem Newtonem. Věda je vnímána jako příliš dualistická, vše rozdělující na subjekt-objekt; příliš racionalistická, zabývající se nepodstatnými částmi, místo aby hleděla k celku; příliš umrtvující, chápající přírodu jako mechanický stroj, místo aby v ní viděla živou bytost. Věda chápe věci kolem nás jen jako objekty k prozkoumání a okrádá je o jejich tajemství a kouzlo.⁴⁹ Druhým viníkem rozdělení světa je dle stoupců new age milieu křesťanství, které poznamenalo lidské myšlení představou naprosté oddělenosti Boha a člověka, ducha a hmoty, duše a těla, člověka a přírody, dobra a zla, vědy a víry. Současná alternativní spiritualita chce však přijít se syntézou, která překoná myšlenkový dualismus moderní společnosti a znovu nastolí ztracenou jednotu.

„Cílem hnutí new age je vykonstruovat nový, monistický a holistický pohled, který by obnovil (původní) jednotu člověka a přírody, mužství a ženství, ducha a hmoty... a tak vnést do společnosti mír, harmonii, zdraví a spiritualitu. Takový svět by byl ‚novým věkem‘ nebo ‚věkem Vodnáře‘.“⁵⁰

Samotné označení new age odkazuje k novému věku, astrologickému posunu z období ryb do období vodnáře, ke kterému mělo dojít kolem přelomu druhého třetího milénia anebo k němu teprve dojde, a jenž má být počátkem duchovní transformace společnosti. Věk ryb trval posledních dva tisíce let, vyznačoval se dominancí křesťanství, které si příhodně ve svých počátcích za svůj znak zvolilo rybu a bylo dle stoupců new age milieu nositelem konfliktů, zaslepenosti a zkostnatělosti. Věk vodnáře má po dvou tisíci letech opět přinést mír, harmonii, rovnováhu, celistvost, sjednotit protiklady a prosadit hodnoty lásky, tolerance a spolupráce.

Očekávané změny však nejsou podpořeny pouze astrologickou předpovědí. Svá opodstatnění našla i ve světě vědy díky práci Thomase Samuela Kuhna *Struktura vědeckých revolucí*⁵¹. Vědecký pokrok podle něj není přímočarou cestou, na níž jednoduše stále přidáváme nové poznatky k dosavadnímu vědění, dospíváme k odhalení objektivní reality a dosažení konečné pravdy. Místo toho naše poznání čas od času přerušují vědecké revoluce, při nichž se zcela revidují základy dosavadního vědění, a tak dochází ke změně paradigmatu. Paradigma označuje souhrn základních a obecně uznávaných předpokladů, představ a domněnek dané skupiny vědců. Každé má už dopředu dáno, co by mělo být předmětem jeho výzkumu, jaké metody lze využít, a jaké musí být výsledky. Když se objeví fakta, která nejsou vysvětlitelná

⁴⁸ JÖRG STOLZ a JOËLLE SANCHEZ, „From New Age to Alternative Spirituality“, in: M. Moravčíková (ed.), *New Age*, Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví 2005, s. s. 531.

⁴⁹ KOSTÍČOVÁ, „Religion, Spirituality, Worldviews, and Discourses“, s. 87.

⁵⁰ STOLZ and SANCHEZ, „From New Age to Alternative Spirituality“, s. 531.

⁵¹ THOMAS S. KUHN, *Struktura vědeckých revolucí*, Praha: Oikoymenh 1997, 206 s.

v rámci stávajícího paradigmatu, dochází k hledání nového paradigmatu, v němž by bylo možno anomálie objasnit. Přijetí nového paradigmatu pak znamená zásadní zlom, vědeckou revoluci, která pak zcela mění naše vnímání světa.

V řadách současné alternativní spirituality se mluví o příchodu nového paradigmatu, které nahradí paradigma stávající, zdůrazňující neustálé překonávání se, vykořisťování, neomezený zisk a růst na úkor životního prostředí a lidského blaha. Má se přejít od mechanistické vědy ke kvantové fyzice, od racionalismu k mysticismu, od částečnosti k celistvosti, od poslušnosti jako primární morální ctnosti k tvořivosti, od osobní spásy k společnému uzdravení, od teismu (Boha mimo nás) k panteismu (Bůh v nás a my v Bohu).⁵² Staré paradigma podle stoupenců new age milieu sice stále ještě vládne, ale jeho hodnoty jsou již odsouzeny. Stará kultura sice stále ještě existuje, ale život už z ní dávno vyprchal. Nelze sice říci, že by celá alternativní spiritualita očekávala příchod nového věku nebo nového paradigmatu, ale tyto myšlenky jsou v rámci milieu vždy přítomny a v některých období mají tendenci narůstat na intenzitě. Zároveň platí, že většinou převažující progresivní milenialismus v rámci new age milieu, může být doplněn nebo nahrazen milenialismem katastrofickým.⁵³

Shrňme tedy několik základních rysů současné alternativní spirituality, se kterými budeme nadále pracovat a snažit se je ukázat v komunitě Lorien. Bude to tedy: 1) ohled na autentickou spirituální zkušenost, 2) kladný vztah k přírodě, který může přecházet až do „hlubinné ekologie či „ekosofie“, 3) podpora osobního růstu člověka na rovině tělesné, duševní i spirituální, 4) panteistické či neteistické pojetí transcendence, 5) eklektické přebírání motivů z různých náboženských i nenáboženských tradic a skládání jich do nového celku, 6) prosazování holistického paradigmatu a 7) kritika západní společnosti.⁵⁴

1.5. Náboženství a spiritualita v new age milieu

V předešlých kapitolách jsem ukázal, jak velká neshoda panuje v etickém vymezení vztahu náboženství a spirituality, tedy tom, jak je chápán mezi religionisty, psychology, sociology a filozofy náboženství. Je však zajímavé, že emické chápání, tedy to, jak je chápe běžná veřejnost, není v žádném ohledu nejednotné a nejasné. Mezi stoupenci new age milieu doznal termín spiritualita velkého uznání, protože jím označují své duchovní směřování, které se promítá do jejich uvažování o světě i způsobu života. Vztah spirituality a náboženství je mezi nimi často artikulován jako ostrý protiklad individuálního a institucionálního nebo dokonce dobrého a zlého. Proto o sobě mluví jako o lidech, kteří jsou „spirituální, ale nikoli náboženští“.

Slovo spiritualita v jejich chápání představuje „nejhlubší z lidských potřeb, napojení na vyšší síly vesmíru, jazyk vnitřního nebo vyššího já nebo taky nejdůležitější a nejčistší součást každé lidské bytosti,“ zatímco slovo náboženství získalo nádech „zastaralosti, rigidity, formálnosti, indoktrinace“ nebo „nedostatku citu“⁵⁵. Náboženství je mezi stoupenci new age milieu velmi často spojováno s tradičními křesťanskými církvemi, a především církví katolickou, kterou

⁵² HANEGRAAFF, *New Age Religion and Western Culture*, s. 331-332.

⁵³ ZUZANA M. KOSTIČOVÁ, *Současná alternativní spiritualita* (online), [Praha]: Husitská teologická fakulta UK 2020, dostupné online na: https://dl1.cuni.cz/.../Soucasna_alternativni_spiritualita-skripta.pdf, s. 46-49.

⁵⁴ ŠTAMPACH, *Na nových stezkách ducha*, s. 198; EXNEROVÁ, *Český šamanismus v rozhovorech*, s. 51; HANEGRAAFF, „New Age Religion and Secularization“, s. 291.

⁵⁵ KOSTIČOVÁ, „Religion, Spirituality, Worldviews, and Discourses“, s. 86; ŘÍČAN, *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 50

vnímají jako nositelku všeho zlého: strnulosti, zkostnatělosti, nepraktičnosti, duchovní vyprázdněnosti, hierarchičnosti, moralismu, dogmatismu, pokrytectví, omezování lidské svobody, potlačování přirozených lidských potřeb, odmítání sexuality, autoritářského přístupu ke svým členům a odmítavého až násilného přístupu vůči nečlenům. Spiritualita jim naopak asociuje něco nového, spontánního, neformálního, tvořivého, užitečného, podporujícího svobodný rozvoj jedince, autentický zážitek, osobní zkušenost, neomezené sebevyjádření, duchovní hledání nebo dobrodružné experimentování.⁵⁶

V pohledu stoupence současné alternativní spirituality tak náboženství člověka zotročuje, „připomíná parazita na spiritualitě, který je v lepším případě pomýlený a zastaralý, v tom horším případě vyloženě zlý.“⁵⁷ Do kontrastu proti takto negativně vnímaným církvím je pak dána spiritualita chápaná „jako svobodné, individuální hledání duchovna, které je hluboce smysluplné a naplňující, osvobozující, nemoralizující a nedogmatické.“⁵⁸ Dochází tak ke zcela nekritické idealizaci spirituality a démonizaci náboženství.

Zdůrazněme však, že odsouzení náboženství ze strany stoupců new age milieu není kritikou náboženství jako takového, nýbrž především kritikou křesťanství. Patrné to může být na mayském náboženství nebo římském polyteismus, která jsou i přes svou organizovanost, hierarchičnost a důraz na kult, v rámci new age milieu hodnocena velmi kladně.⁵⁹ Podobně tak je buddhismus s naprostou jistotou označován za životní filozofii a nikoli za náboženství.

Na druhou stranu by se ještě slušelo připomenout, že většina stoupců new age milieu věří, že skoro každé náboženství v sobě skrývá jádro pravé spirituality. Tato pravá esence náboženství není jen pro úzký okruh zasvěcených, je naopak pro každého, všezahrnující a všem společná. Někdy se přirovnává k jedné podzemní řece, ultimátní jednotě, do níž vede mnoho studen různých náboženských tradic. Z tohoto přesvědčení mohou vycházet dva přístupy: jeden jsme již zmínili. Je to ten, který odmítá všechna náboženství anebo k nim zaujímá postoj nezájmu, protože místo aby hleděla na to podstatné a všem společné, bazírují na svých specifických a rozdělují lidi. Místo aby prosazovala vnitřní svobodu, ji omezují a potlačují. Zároveň ale existuje druhý přístup, který náboženství vnímá pozitivně, protože přestože jsou limitována, umožňují přístup k téže moudrosti, věčné filozofii.⁶⁰

1.6. Jedinec a komunita v new age milieu

Někteří badatelé považují za jeden z hlavních rysů současné alternativní spirituality zaměření se na vlastní já, a proto ji kritizují jako příliš narcistickou, individualistickou a skoro až solipsistickou.⁶¹ Wouter Hanegraaff považuje autoritu vlastního já pro současnou alternativní spiritualitu za tak ústřední, že podle něj znemožňuje, aby mohla fungovat jako náboženská kolektivita, tvořit instituce a vázat lidi do jedné větší komunity.⁶²

Avšak i když stoupců new age milieu odmítají náboženství kvůli jejich organizovanosti,

⁵⁶ ŘÍČAN, *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 50; ZDENĚK VOJTÍŠEK, PAVEL DUŠEK a JIŘÍ MOTL, *Spiritualita v pomáhajících profesích*, Praha: Portál 2012, s. 11.

⁵⁷ KOSTIČOVÁ, „Religion, Spirituality, Worldviews, and Discourses“, s. 87.

⁵⁸ EXNEROVÁ, *Český šamanismus v rozhovorech*, s. 50-51.

⁵⁹ KOSTIČOVÁ, „Pojem ‚Spiritualita‘ a jeho ideová zátěž“, s. 112.

⁶⁰ HANEGRAAFF, *New Age Religion and Western Culture*, s. 327-328.

⁶¹ HANA DOLEŽALOVÁ, „Individuální a kolektivní uvnitř spirituality New Age“, *Sociální studia* (3–4/2008): s. 111.

⁶² WOUTER J. HANEGRAAFF, „New Age Spiritualities as Secular Religion: a Historian's Perspective“, *Social Compass* 46 (2/1999): s. 155.

sami se sdružují do skupin podobně smýšlejících lidí a tvoří skupiny, které se stávají stále formalizovanějšími.⁶³ Přestože neexistuje jeden sdílený autoritativní zdroj, který by jedincům určoval, jak k sobě mají poskládat všechny střípky eklekticky převzaté z různých duchovních i neduchovních tradic, jsou mnohé normy a představy široce sdíleny. Současná alternativní spiritualita je totiž svého druhu diskurs zatím neunifikovaných pravidel, jenž způsobuje značnou podobnost a propojenost výroků různých autorů. Za zdroj pravdy je sice, oproti křesťanství, kde je kladen důraz na Zjevení, a přírodním vědám, které vycházejí z opakovaných experimentů, považována osobní zkušenost každého jednotlivce. Přesto praxe ukazuje, že rámec alternativní spirituality může už dopředu nastavit, jak bude prožitek interpretován. Logicky jsou si pak prožitky a zkušenosti jednotlivců velice podobné.⁶⁴ Při tom může hrát svou roli sociální konformita, kdy se jedinec, byť třeba nevědomky, snaží vyhovět svému společenství tak, že při popisu svých prožitků využívá styl vyjadřování a slovník typický pro diskurz new age milieu. Začleněním do společného symbolického univerza⁶⁵ může jedinec získat jistý druh řádu, jeho životní situace se mu tak mohou zdát srozumitelnější a jeho identita může být v rámci společenství legitimizována. Avšak hrozí, že bude-li se jedinec chtít vyčlenit ze společného diskurzu a interpretovat si své prožitky po svém, nebude komunitou akceptován.

Někteří badatelé mají tendenci přebírat slovník a sebe pochopení stoupenců současné alternativní spirituality a považovat ji tak za neinstitucionalizovanou nebo dokonce nenáboženskou. Teprve v posledních letech se začíná na organizovanost new age milieu upírat pozornost. Již v počátcích svého vzniku se uskutečňovaly různé duchovní semináře, avšak teprve v osmdesátých letech minulého století se pořádání různých spirituálních přednášek a workshopů rozmohlo tak, že se celé milieu v odborných publikacích někdy označuje spojením spiritualita seminářů.⁶⁶ Dochází tak k postupnému vzniku institucí, které jsou adaptované na novou postmoderní situaci a připravené čelit výzvám dnešního světa. Nejsou zcela závislé na geografické příslušnosti nebo fyzickém prostoru, protože mohou bez problémů začít fungovat na jiném místě anebo působit přes internet.

Postupný vývoj současné alternativní spirituality by šel popsat přechodem od paralelního chování, přes kolektivní chování, až k sociálnímu hnutí, kdy každá fáze je příznačná jistou mírou podobnosti v chování lidí, kteří se mezi sebou zpočátku vůbec nemusí znát, ale postupně se jejich provázanost stává čím dál těsnější a jejich vzájemné ovlivňování markantnější. Zmíněné fáze mohou samo sebou existovat paralelně vedle sebe a vzájemně se překrývat. Dá se očekávat, že postupem času new age milieu dojde ještě dál, a to do stádia sociální instituce, kdy získá jednotnější nauku, normy a třeba i zastřešující organizaci.⁶⁷

Současná alternativní spiritualita tvoří své instituce, a i když snad nedosahují vlivu středověké římskokatolické církve v Evropě, nelze jejich místo v západní společnosti přehlížet. Vypůjčme si rozdělení organizací, se kterým přišel William S. Bainbridge a Rodney Stark, na audienční kultury, klientské kultury a kultická hnutí.⁶⁸ Audienční kultury mají nejmenší míru

⁶³ OMAN, „Defining Religion and Spirituality“, s. 37.

⁶⁴ KOSTIČOVÁ, *Současná alternativní spiritualita*, s. 10.

⁶⁵ PETER BERGER a THOMAS LUCKMANN, *Sociální konstrukce reality*, Brno: CDK 1999, s. 101.

⁶⁶ KOSTIČOVÁ, *Současná alternativní spiritualita*, s. 36.

⁶⁷ KOSTIČOVÁ, *Současná alternativní spiritualita*, s. 51.

⁶⁸ WILLIAM S. BAINBRIDGE a RODNEY STARK, „Client and Audience Cults in America“, *Sociological Analysis* 41 (3/1980): s. 199-200.

organizovanosti a jsou charakteristické tím, že jedinec nadšeně přebírá názory učitelů alternativní spirituality z četby jejich literatury nebo sledováním jejich pořadů v televizi nebo poslechem jejich přednášek na internetu bez toho, aby se s nimi setkal osobně. Klientské kultury už stojí na osobním kontaktu klienta nebo více klientů s poskytovatelem služby a vyžadují větší míru organizace – může jít například o konzultaci zdravotního stavu v ordinaci čínské medicíny, výklad tarotu u kartářky, hlubinnou terapii nebo účast na společné meditaci, seberozvojovém semináři nebo přednášce o astrologii. Klientské kultury nechávají návštěvníkům velkou míru nezávislosti, mohou si ponechat vazby i v jiných náboženských organizacích a jejich účast je zcela dobrovolná. Naproti tomu kultická hnutí se snaží naplnit všechny náboženské potřeby svých členů, přerušit jejich vazby s konkurenčními organizacemi a změnit svět konverzí.

Význačnou úlohu na šíření alternativní spirituality plní spirituální komunity a domy osobního rozvoje, kombinující například funkci obchodu s duchovním zbožím, přednáškové místnosti a restaurace. Na někoho mohou mít vliv na úrovni audienčního kultu, protože jedinec pouze čte jimi produkovanou literaturu, sleduje jimi produkováná videa nebo užívá jimi nabízené produkty. Na někoho mohou mít vliv na úrovni klientského kultu, když je jedinec jezdí navštěvovat a osobně se účastní jejich akcí. A na někoho mohou mít vliv na úrovni kultického hnutí, pokud si žádají větší míru oddanosti.

Soudím, že velké množství domů osobního rozvoje plní mnoha lidem funkci audienčních a klientských kultů, kdežto komunity leží někde na pomezí mezi klientskými kultury a kultickými hnutími. Komunity vznikají někdy spontánně, někdy jsou záměrně založeny, některé existují v rámci města nebo vesnice, některé zase mimo jejich rámec na úplné samotě.⁶⁹

Pro dokreslení významu organizací v rámci alternativní spirituality uveďme příklad skotské komunity Findhorn, kterou založili Eileen a Peter Caddyovi s Dorothy Macleanovou v roce 1962. Původně se jednalo pouze o obytný přívěs obklopený zahradou, ale osada se postupně rozrostla v rozsáhlé duchovní centrum, v němž v dnešní době žijí stovky lidí a tisíce dalších prošli některým z jeho mnoha duchovních programů. Zakladatelé pozemek zajistili „na základě poselství od duchovních bytostí a za pomoci místních duchů a dalších přírodních sil.“⁷⁰ Jejich snahou bylo životem v souladu s přírodou stvořit nového člověka a přiblížit příchod nového věku. Svou roli ve společenství hraje i ekologický způsob života, potravinová soběstačnost, řádná recyklace odpadů a dohled nad uhlíkovou stopou. Nejenže se komunita stala jedním z hlavních center současné alternativní spirituality, ale inspirovala i mnoho dalších komunit a duchovních center ve světě.

1.7. Náboženství jako tmel komunity

Émile Durkheim v knize *Elementární formy náboženského života* náboženství pokládá za integrující sílu, která zaručuje společenský řád a působí jako sociální tmel spojující lidi skrze společné představy a praktiky do jednoho společenství. Už zde by se nabízela otázka, co má pro soudržnost skupiny větší váhu, zdali správné názory (ortodoxie) nebo správné úkony (ortopraxe). Mnozí z první generace antropologů a religionistů jako Edward B. Tylor, James, G. Frazer, Rudolf Otto nebo Friedrich Max Müller dávali přednost náboženským představám,

⁶⁹ KOSTÍČOVÁ, *Současná alternativní spiritualita*, s. 55.

⁷⁰ ZDENĚK VOJTÍŠEK, *Apokalypsa nebo transformace?*, Praha: Dingir 2014, s. 59.

zatímco náboženské chování chápali jako druhotně vycházející z těchto představ. Durkheim sice také preferuje představy před praktikami, avšak je to právě kolektivní vzrušení tak typické pro intenzivní skupinové rituály, které dle něj znovuoobnovuje morální zásady a udržuje společenskou kohezi.⁷¹

Význam společné praxe pro upevnění vztahů uvnitř skupiny dosvědčuje mnoho dalších autorů. Například Daniel B. Lee náboženským představám nepřiznává skoro žádnou váhu, protože při svých zkoumáních mennonitů zjistil, že si všichni mohli věřit, čemu chtěli a nikdo se je na jejich přesvědčení nikdy neptal. Problém nastal pouze tehdy, když někdo porušil stanovená pravidla nebo se nechtěl řádně účastnit rituální praxe. Poté mohl být ze společenství vyloučen, což podle něj dokazuje převahu ortopraxe nad ortodoxií.⁷²

Ronald Fischer s kolegy zjistili, že aby se v rámci skupiny navýšila touha po spolupráci a pocit jednoty, stačí, aby se spolu participantů přes třicet minut synchronizovaně pohybovali například při cvičení jógy anebo synchronizovaně zpívali.⁷³ Další výzkumníci experimentálně potvrdili, že vzájemné sympatie posiluje třeba i společný poslech hudby a tanec.⁷⁴

Další badatelé při svých terénních výzkumech potvrdili, že účast na silně stresujících společenských akcích, jako je ceremoniální ukřižování, iniciační pobodání žihadly býčích mravenců, přechody po rozžhaveném uhlí nebo probodávání kůže jehlami, prohlubuje mezi participanty silné vazby a probouzí v nich větší ochotu investovat do společného rozpočtu.⁷⁵ Toto se snaží vysvětlit teorie nákladného signalizování, jež pokládá některé typy lidského chování za natolik fyzicky, psychicky nebo materiálně nákladné, že by bylo nepravděpodobné, aby je někdo provozoval bez opravdového přesvědčení nebo příslušnosti ke skupině a sdílení jejích postojů a názorů.⁷⁶ Podílení se na podobně náročných ceremoniích má chránit skupinu před černými pasažéry, kteří by chtěli své členství pouze předstírat a obohatit se na úkor druhých. Ochota participovat ve vysoce náročném rituálu je pro skupinu důkazem, že to s nimi účastník myslí vážně, a že je hoden důvěry. Ve skupinách, které od svých příznivců vyžadovaly přísnější dodržování pravidel nebo větší míru oběti ve prospěch skupiny, byla spolupráce mezi jejich členy intenzivnější a takové skupiny fungovaly a existovaly po delší dobu.

Zde by se vyplatilo připomenout americkou socioložku Rosabeth Moss Kanterovou a její dílo *Komunita a oddanost*. Autorka při studiu třiceti komunit vysledovala, že některé byly úspěšné a přetrvaly alespoň dvacet pět let, kdežto jiné úspěšné nebyly, často se rozpadly už po několika málo letech a žádná nepřekonalala hranici šestnácti let. Přišla na to, že déle přežily ty komunity, které zvýšily oddanost svých členů pomocí tří dvojic mechanismů: oběť – investice, zřeknutí – společenství, umrtvení – transcendence.⁷⁷ Jejich aplikací příslušník skupiny vždy něco cenného ztratil, ale mohl díky tomu získat něco daleko cennějšího. Po jedinci se například mohlo vyžadovat, aby se pro komunitu vzdal konzumace alkoholu, masa, kávy, kouření nebo sexu, aby se zřekl vztahů s lidmi mimo společenství, a aby umrtvil svou vlastní identitu s jejími tužbami, názory nebo preferencemi. Za to však dostal možnost investovat svou energii, čas

⁷¹ ÉMILE DURKHEIM, *Elementární formy náboženského života*, Praha: Oikoymenth 2002, s. 449-460.

⁷² DANIEL LEE, „Ritual and the Social Meaning and Meaninglessness of Religion“, *Soziale Welt* (1/2005): s. 12.

⁷³ RONALD FISCHER a kol., „How Do Rituals Affect Cooperation?“, *Human Nature* (2013): s. 123.

⁷⁴ LANG a kol., „Lost in the Rhythm“, s. 11.

⁷⁵ DIMITRIS XYGALATAS a kol., „Extreme Rituals Promote Prosociality“, *Psychological Science* (2013): s. 1604.

⁷⁶ DANIJELA JEROTIJEVIĆ a PETER MAŇO, „Rituál a mysl“, *Pantheon* 9 (1/2014): s. 156.

⁷⁷ ROSABETH M. KANTER, *Commitment and Community*, Cambridge: Harvard University Press 1972, s. 75-76.

nebo peníze do společného díla, zažívat bezprostřední vztahy ve společenství a podílet se na transcenci, která dává komunitě jasný smysl v podobě ideologického systému a hierarchické struktury.⁷⁸ Nejdéle přežijí tedy ta společenství, kterým se podaří přimět své členy k tomu, aby se vzdali svých statků, vztahů s okolním světem a staré identity, a zároveň jim za to nabídnou podíl na společném díle, kladné přijetí, intimní vztahy, jistotu, řád, kolektivní identitu a vyšší smysl. Kanterová prohlašuje, že na náboženských představách komunity vlastně vůbec nezáleží, protože mnoho skupin skončilo neúspěchem i přes svá religiózní přesvědčení, a naopak předpokládá, že sekulární komunity budou úspěšné, pokud se v nich řádně zavedou mechanismy oddanosti. Náboženství má podle ní vliv na trvání komunity pouze tehdy, pokud napomáhá zvýšit závazek jednotlivců vůči své skupině. K tomu může napomáhat, pokud má komunita zevrubný hodnotový systém, transcendentní morální řád, sdílené představy založené na nevědeckém základě, charismatického vůdce, rituální ceremoniály zahrnující zpěv a tanec nebo vede členy k obětování se a odmítání materiálního světa.⁷⁹

Avšak Richard Sosis její výzkum přezkoumával a došel k výsledku, že pouhé uplatnění mechanismů oddanosti pro úspěch komunity nestačí. Velmi jasně prokázal, že náboženské komunity byly daleko úspěšnější než komunity sekulární.⁸⁰ V dalším bádání Sosis ještě spolu s Ericem Bresslerem prokázal, že teorie nákladného signalizování sice správně poukazuje na nezbytnost tvrdých pravidel a náročných rituálů pro dlouhé přežití komunity, ale velmi při tom zanedbává rovinu náboženských představ, které jsou rovněž klíčové.⁸¹ Pokud participantů rituál nevztahovali k nadpřirozeným entitám, pak mezi nimi negeneroval dlouhotrvající důvěru a vzájemnou spolupráci, i když byl třeba velmi fyzicky, psychicky nebo materiálně nákladný. Sosis se na základě četby Roye Rappaporta domnívá, že náboženské rituály jsou úspěšnější, protože očekáváním přítomnosti nadlidských referentů v účastnících probouzí vzrušení a tvoří v nich tak prožitek posvátna, čehož sekulární rituály schopny nejsou.⁸² Větší úspěšnost náboženských rituálů pro soudržnost komunity se dá dle kognitivní teorie náboženství vysvětlit přítomností nadpřirozených představ, které poutají větší pozornost participantů. Náboženské rituály dle Pascala Boyera vhodně kombinují intuitivní a kontra intuitivní prvky, a proto jsou pro účastníky lépe zapamatovatelné, než by byly rituály nenáboženské.⁸³

Přizvěme do diskuse ještě britského antropologa Harveyho Whitehouse. Ten ve své knize *Módy religiozity* píše, že každá náboženská tradice nějaké nauky a příběhy generuje a nelze říci, že jsou nepodstatné, když se následně v rámci skupiny na správnost víry dohlíží a různými způsoby se víra ve špatné představy trestá.⁸⁴ Avšak i když Whitehouse přiznává náboženským představám své místo, přesto předpokládá, že větší soudržnost skupiny a znatelnější vzrušení vzbuzují právě ty rituály, které nekladou důraz na předávání věroučných článků, a vůbec že zrod náboženských představ tkví v rituálech.

Badatelé, kteří by chtěli zdůraznit společné představy před společnou praxí, by se mohli opřít

⁷⁸ KANTER, *Commitment and Community*, s. 126.

⁷⁹ KANTER, *Commitment and Community*, s. 136-137.

⁸⁰ RICHARD SOSIS, „Religion and Intragroup Cooperation“, *Cross-Cultural Research* 34 (1/2000): 80.

⁸¹ RICHARD SOSIS a ERIC R. BRESSLER, „Cooperation and Commune Longevity“, *Cross-Cultural Research* 37 (2/2003): s. 225.

⁸² SOSIS a BRESSLER, „Cooperation and Commune Longevity“, s. 229.

⁸³ JEROTIJEVIĆ a MAŇO, „Rituál a mysl“, s. 157.

⁸⁴ HARVEY WHITEHOUSE, *Modes of Religiosity*, AltaMira Press 2004, s. 93-114.

o výzkum Angely Bahnsové, která spolu s kolegy potvrdila, že jedinci se raději druží s lidmi, kteří jsou jim v mnoha ohledech podobní – například souhlasí s jejich představami, sdílí podobné hodnoty nebo mají podobné koníčky.⁸⁵

Z mého hlediska nepůjde otázku, zdali jsou pro soudržnost společenství důležitější společné představy nebo společná praxe, nikdy definitivně rozseknout a má práce se o to ani nebude snažit. Díky Leonu Festingerovi a jeho teorii kognitivní disonance dobře víme, že to, jak jednáme, ovlivňuje to, co si myslíme, a to, co si myslíme, ovlivňuje to, jak pak jednáme.⁸⁶ Nás bude zajímat pouze to, jakou roli mají společné představy a praktiky v komunitě Lorien, a zdali zvyšují mezi členy vzájemnou důvěru.

Sluší se ještě dodat, že společné představy a praktiky stmelují dohromady pouze ty jedince, kteří je společně zastávají. Pokud se ve skupině objeví někdo, kdo se společnou praxí nebo se společnými představami nesouhlasí, mohou být právě ony tím, co bude danou skupinu rozdělovat. Zkrátka lze říci, že náboženství spojuje lidi do té míry, do jaké je sdíleno, pokud není sdíleno, může být naopak základem mnoha sporů.

⁸⁵ ANGELA J. BAHNS a kol., „Similarity in Relationships as Niche Construction“, *Journal of Personality and Social Psychology* 112 (2/2017): s. 330.

⁸⁶ LEON FESTINGER, *A Theory of Cognitive Dissonance*, Stanford: Stanford University Press 1968, 293 s.

2. Praktická část

Úvod druhé, praktické části své diplomové práce si dovoluji věnovat základním informacím o mém terénním výzkumu. Zprvu představím svůj cíl, užití metody, data mých pobytů v Lorienu a seznam akcí, kterých jsem se osobně účastnil spolu se zdroji, ze kterých jsem vycházel, a také uvedu základní informace o mých respondentech.

Mým cílem bylo porozumět aktivitám, které zde probíhají a významům, které jim aktéři přikládají. Použil jsem metodu „zhuštěného popisu“⁸⁷, s jejíž pomocí jsem nehledal pouze to, co se v komunitě děje ale i to, co se obyvatelé snaží danými ději sdělit. Zaměřil jsem se na výpovědi členů společenství a zajímal jsem se o to, jaký význam a smysl přikládají životu v komunitě, tanečním oslavám, peckovským seminářům a svému náboženskému prožívání. Ke sběru dat byla využita metoda zúčastněného pozorování, analýzy materiálů zveřejněných na facebookovém profilu Tvořivý Lorien a polostrukturovaných rozhovorů s několika členy komunity Lorien.

Komunitu jsem navštívil poprvé v červnu 2020 při taneční oslavě letního slunovratu, podruhé jsem se ani ne po týdnu účastnil pondělního kruhu, abych obyvatelům přednesl svůj záměr psát o komunitě diplomovou práci. Poté jsem v komunitě strávil tři dny v červenci 2020, dva dny v červenci 2021 a dvě hodiny v dubnu 2022. Osobně jsem se v komunitě účastnil dvou tanečních oslav, dvou menších ochutnávek peckovských seminářů, meditace, koncertu a čtyřech jógových cvičení vždy v rámci Summercampu. Většina akcí je přístupná široké veřejnosti. K dalším aktivitám, které zde probíhají a sám jsem je nenavštívil, jsem sbíral podklady z informací zveřejněných na facebookovém profilu komunity.

Polostrukturované rozhovory jsem vedl při mé první návštěvě se čtyřmi obyvateli společenství a jeden při mé druhé návštěvě. Byly nahrávány na mobilní zařízení a následně přepsány do textové podoby. Trvaly od čtvrt hodiny do hodiny a půl. Výběr respondentů byl založený na dostupnosti a dobrovolnosti. Tudíž jsem rozhovor vedl s tím, kdo byl ochotný si na rozhovor udělat čas. Tázání věděli, že budu o jejich společenství psát diplomovou práci, na což reagovali zprvu s obavami, aby je má práce nijak nepoškodila. Vysloveně si nepřáli být zaškatulkováni jako sekta nebo náboženská organizace. Opakovaně mi obyvatelé sdělili, že se v komunitě žádné náboženské aktivity neodehrávají, a ptali se, jestli vůbec mám o čem psát, protože si nedokázali představit, čím by mohl být Lorien zajímavý pro religionistiku. Bylo znát, že někteří obyvatelé ve mně vidí jistý druh ohrožení, protože bych mohl napsat a zveřejnit něco, co podle nich nebude pravda. Za nějaký čas už reagovali smířlivěji a k mé práci přistupovali s větším zájmem, ale mám dojem, že u některých obavy nikdy docela nezmizely. Nicméně odpovídání na mé otázky někteří vnímali jako vhodnou příležitost utřídit si myšlenky.

Aby při dotazování se obyvatel Lorienu na jejich náboženské prožitky, představy a praktiky nedocházelo k nedorozuměním, využíval jsem pojmy předmětového jazyka, které byly respondentům srozumitelné. Členové komunity například raději používají pro popis svých náboženských přesvědčení přídavné jméno spirituální. Ptal jsem se jich tedy na jejich osobní spiritualitu, pak na to, zdali mají speciální prožitky při peckovských seminářích nebo jestli zažívají dotyky transcendence při tanečních oslavách. Zároveň jsem se ptal na to, čemu věří, a

⁸⁷ CLIFFORD GEERTZ, *Interpretace kultur*, Praha: SLON 2000, s. 15-17.

i když je slovo víra podobně sémanticky zatížené jako slovo náboženství, nijak se vůči němu neohrazovali.

Celkově jsem se dotazoval pěti lidí, tří mužů a dvou žen. Znáám občanská jména všech svých respondentů, ale dva si nepřáli, abych vůbec uváděl jejich pravá jména a některé osobní údaje. Jednomu respondentovi nevadilo uvést své křestní jméno, ale nepřál si uvést některé své osobní údaje. Dvěma respondentkám nevadilo v práci uvést celá svá jména i jejich osobní údaje.

První rozhovor jsem vedl s členem komunity, který si přeje být jmenován jako Ivan. V Lorientu žije od června 2020. Dříve pracoval v telekomunikaci, ale nyní je v plném invalidním důchodu kvůli roztroušené skleróze.

Druhý rozhovor jsem vedl s Michalem, jenž žije v komunitě od března 2020. Vystudoval střední školu a nyní pracuje jako programátor většinou z domova.

Třetí rozhovor proběhl s majitelem areálu, jenž si přeje být zmiňován jako Petr. Vystudoval Elektrotechnickou fakultu na ČVUT. Pracoval jako podnikatel, vlastnil firmu, a poté učil fyziku a matematiku v Dobřichovicích.

Čtvrtý rozhovor byl veden s Hanou Perglerovou (*1978). Vystudovala Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy se zaměřením na učitelství biologie a zeměpisu a tříleté studium waldorfské pedagogiky. Pracovala v pražském A centru jako lektorka výchovy a péče o miminka a děti do tří let. Nyní se živí jako masérka a pořadatelka seminářů Community Building (CBI) podle vzoru Scotta Pecka. V Lorientu žije od května 2013.

Poslední rozhovor proběhl s Bronislavou Bučkovou (*1983), která pochází ze Slovenska a přeje si být v práci jmenována jako Broňka. Vystudovala střední průmyslovou školu stavební. Pracovala v květinářství a dnes se živí prací v šicí dílně a vařením. V Lorientu žije od roku 2011. Je partnerkou Petra.

Otázky, které jsem respondentům kladl, jsou vždy ob řádek odděleny od zbytku textu, jsou v uvozovkách a končí zpravidla otazníkem. Odpovědi jsou níže v textu vyznačeny kurzívou a v závorce je vždy uveden respondent, od něhož daná promluva pochází. Některé odpovědi jsou citovány bez uvedení původní otázky, ale z kontextu bude patrné, k čemu se vztahují. Na některé otázky jsem se někdy zeptal třeba jen některých svých respondentů, protože nám čas nebo okolnosti neumožňovaly vést delší rozhovor, proto nejsou už každé odpovědi vždy citovány všichni respondenti.

2.1. Komunita Lorient

Následující kapitola zachycuje základní faktografické údaje o poloze, rozloze, nemovitostech a obyvatelích komunity Lorient vztahující se k dubnu 2022. Dále se zabývá společnou vizí členů komunity, jejich nepsanými pravidly a odpověďmi respondentů na mé otázky týkající se života v komunitě.

Společenství Lorient oficiálně existuje od roku 2010. Nachází se v malé obci Nenačovice u Berouna. Hned vedle sídlí shodou okolností firma Country Life se vzorkovou prodejnou biopotravin, biopekárnou, ekofarmou a balírnou. V areálu Lorientu o rozloze asi 7 hektarů se nachází dva rodinné domy, taneční sál s kuchyní a jídelnou, kopule, malá chatka, kořenová čistička, dva rybníčky, jezírko s rybami, pískoviště, altán, maringotka a velká louka. V dnešní době v komunitě trvale žije Petr, jeho partnerka Bronislava Bučková a jejich dcera Tara, v jednom domě s bazénem, dále Michal v kopuli, Ivan v chatce a Hana Perglerová se svým synem Jakubem v patře druhého rodinného domu. V přízemí druhého rodinného domu bydlí

ještě dva členové komunity se svým synem, kteří si nepřáli být v práci jmenováni. Nedávno se do společenství přistěhoval Jakub, který zatím žije v maringotce. Přečasně do údolí dojíždí v obytném voze další členka komunity, která má ale již trvalé bydliště ve Dvoře Králové nad Labem a předpokládá, že se tam časem přestěhuje. Do společenství se nedávno přidal ještě Martin, který v Lorientu zatím nebydlí, ale dojíždí na pondělní kruhy. Martin s Jakubem mají zatím čekací lhůtu, než se budou moci stát oficiálně členy komunity. V Lorientu tedy trvale žije osm dospělých a tři děti a dva lidé do komunity dojíždějí.

Název komunity odkazuje elfskému lesu Lothlórien, jenž se objevuje v trilogii *Pána prstenů* J. R. R. Tolkiena. Majitel areálu Petr má zmíněná díla velice rád, četl je dle svých vlastních slov minimálně sedmkrát a v knize *Silmarillion* si dohledával další souvislosti fikčního světa Středozemě. Právě pro tuto jeho zálibu můžeme u vstupu do Lorientu spatřit vyřezávanou sochu Galadriel a v chodbě tanečního sálu zmenšeninu dveří do Morie. Původně chtěl sice Petr údolí pojmenovat Roklinka, ale webová doména tohoto názvu již byla obsazena, a tak místo toho zvolil jméno Lorient, jehož příhodnost se mu dle jeho slov později potvrdila.

Postupem času jsem zjišťoval, že je to spíše Lorient než Roklinka... Sice jsem si říkal, že tady chybí ty vysoké, stříbrné buky, takže to nemůže být Lorient, ale zjistil jsem, že jsou tady místo toho habry... Zjistil jsem, že plody habru tvoří takové nažky, které vypadají jako lorienský list. To jsou takové zvláštní symboly. (Petr)

Avšak když jsem se doptával ostatních členů komunity, zdali je pro ně důležité spojení údolí s příběhem Pána prstenů, odpověděli, že jedině v tom, že elfský les Lorient pro ně symbolizuje něco skrytého, ale nic dalšího pro ně podstatné nebylo.

Hanka a Michal mi nezávisle na sobě sdělili, že společná vize komunity Lorient stojí na třech pilířích, kdy první je starost o vzájemné vztahy uvnitř komunit, druhý je starost o společný prostor, a třetí je pořádání akcí pro veřejnost. Zajímavé bylo, že Petr sice o zmíněných pilířích věděl, ale nepovažoval je za schválené společenstvím, protože zatím neprošly konsenzem, kdežto Hanka s Michalem je považovali za oficiální vizi Lorientu.

Shodli jsme se, že jsou pro nás důležité tři pilíře. Jeden z nich je péče o vztahy. Každý z nás na sebe bere závazek a odpovědnost, že na sobě bude pracovat a vystavovat se zrcadlům, které na něj druzí vrhají... Druhý pilíř je pořádání seminářů... Je to jedna z věcí, kterou můžeme dát světu: poskytnout prostor pro sebezvoje. Třetí pilíř je, že pečujeme o náš prostor a přírodu... Tři pilíře. Pečujeme o vztahy, děláme semináře a pečujeme o přírodu a údolí. (Hana)

Když se řekne komunita, tak si lidé představí spíš nějaké společenství, které má společný cíl, společnou vizi. My máme spíš společnou misi. A to jsou tři věci: Péče o společenství, péče o prostor a péče o akce, které se tady pořádají. (Michal)

Hledali jsme vizi, na které se všichni shodneme... Komunita se stará o vztahy mezi sebou, poskytuje prostor a stará se o skupiny, které sem přijíždějí, a je v souladu s přírodou. A přesto se našel někdo, komu se to nelíbilo... Udělali jsem pokus, že každý napsal slova, která by pro něj symbolizovala vizi. Z toho se udělal průnik, ale vlastně se ten průnik nenašel. Nenašlo se slovo, které by měli všichni... A nějak z toho vyšel obraz, že každý má svou vlastní vizi, že jsme kruh, který stojí zády k sobě. Že se sice držíme za ruce, ale každý jdeme jiným směrem. (Petr)

Když jsem se ještě později Petra a ostatních doptával, zdálo se, že proti zmíněným pilířům vlastně nikdo nic nenamítá, souhlasí s nimi a líbí se jim. Ze třech pilířů nepřímě vyplývá několik nepsaných pravidel, která jsou v zásadě dobrovolná, ale přesto komunitě záleží na tom, aby se dodržovala.

Pilíř zabývajícího se vztahy mezi členy komunity velmi silně staví na principech Scotta Pecka a vychází z něj pravidlo, že by měl každý přijít v pondělí večer na kruh, kde se může sdílet s ostatními a řešit organizační záležitosti.

Člověk, který sem přijde, by měl být srozuměn s tím, že sem chce jít. Jako že ho baví ten styl, kterým tady žijeme, jak se scházíme. A který sem jde kvůli tomu, aby se mohl v pondělí sdílet s ostatními... Kruhy jsou povinně nepovinné. Když se někdo dlouho neobjevuje, tak se začínáme ptát. A pak si říkám, co tady ten člověk dělá. Jestli je tu kvůli levnému nájmu, tak zabírá místo někomu, kdo by tímto stylem žít chtěl. (Petr)

Z prvního pilíře dále vychází pravidlo, že jednou až dvakrát do roka by se mělo celé společenství zúčastnit peckovského semináře.

Z pilíře tematizujícího starost o společný prostor vyplývá, že by měl každý věnovat alespoň jednu hodinu týdně práci v Lorientu. Někteří obyvatelé se snaží být šetrní k přírodě například tím, že si pěstují vlastní zeleninu na několika záhoncích a ve skleníku s tím, že by někdy rádi dosáhli ideálu permakulturní zahrady. Využívají kořenovou čističku, recyklují odpady, kompostují, někteří užívají čistící prostředky s komponenty rozložitelnými v přírodě a někteří snaží se omezit svou konzumaci masa. Jeden z bývalých obyvatel komunity se mi však svěřil s kritikou, že by se pro ochranu přírody dalo dělat daleko víc a za příklad dával slovenskou komunitu v obci Zaježová, kde se dle něj více spolupracuje a nakupuje co možná nejmenší množství plastových obalů. Všichni respondenti se shodli, že je pro ně život v přírodě velmi důležitý. Někteří se s ní snaží žít v harmonii a chápou ji jako zdroj klidu a života. Petr se vnímá být její součástí, ale zároveň si jí pomocí zahradní techniky upravuje k obrazu svému.

Byla ve mně obrovská touha být někde, kde je klid, ticho, stromy a ptáci. Všichni v komunitě se k ní chováme s úctou a láskou a jsem s ní rádi v harmonii. (Ivan)

Příroda je pro mě velmi nádherná, velmi ozdravná, uklidňující, uzemňující, ukotvující, silný zdroj, ke kterému nepřistupuji s takovou pokorou, jako by bylo žádoucí. (Michal)

Cítím, že jsem její součástí, protože jsem živý a mám tělo, které je živé. Nějak to neřeším. Vnímám ji prakticky. Potkávám se s ní tady na té zahradě. Tady s ní bojuju. Sekám trávu, zastřihávám ploty. Tady ve středu je to takové kulturní a upravené, čím dál jdeš od středu, tam je víc sama sebou. Tam já už nezasahuji. Takový je můj vztah. (Petr)

Miluji přírodu. Je to pro mě obrovský zdroj, zklidnění, radosti, potřebuji tam trávit hodně času, proto také nebydlím ve městě. (Hana)

Poslední pilíř spojený s pořádáním společných akcí říká, že by se měl každý zapojit do jejich příprav. Kromě peckovského semináře Lorient pravidelně každý rok organizuje dalších pět akcí: dvě taneční oslavy rovnodenností, dvě taneční oslavy slunovratů a Summercamp. V Lorientu se pořádá mnoho dalších událostí, jejichž organizátorům Petr pronajímá prostory, ale do jejich

organizace se obyvatelé komunity přímo nezapojují.

Společenství se snaží přijímat všechna rozhodnutí konsenzuálně, kdy musí všichni s rozhodnutím souhlasit anebo se alespoň zavázat, že ho nebudou sabotovat. Toto pravidlo není naplněno úplně vždy, protože Petr má v otázkách spojených s jeho majetkem nebo pronájmem prostor poslední slovo a na vůli společenství nemusí dát.

Pokud chce do společenství vstoupit někdo nový, musí se sedmkrát během tří měsíců zúčastnit pondělního kruhu a strávit s členy komunity celý podvečer. Když mu tento způsob žití bude vyhovovat a nikdo nebude proti, pak se může přistěhovat. Od té doby je ve zkušební lhůtě, kdy se komunita nakonec rozhodne, jestli ho mezi sebe přijme anebo ne. Celý proces může trvat až devět měsíců. Petr by tento proces klidně vynechal, ale ostatní členové komunity by se podle něj bez procesu pravděpodobně necítili bezpečně.

Líbí se mi teorie, že potenciálních nebezpečí je nekonečně mnoho. Takže jedno takové vodítko, co by mohlo být, nejprve si to zažít sám, a teprve až zjistím, že mě to skutečně ohrožuje, tak můžu dělat opatření. Snažím se mít zákonů, příkazů a pravidel co nejméně... Ve Starém zákoně je deset přikázání a společnost tak fungovala tisíce let. (Petr)

V rámci areálu se nachází spousta zajímavostí. Jeden z bývalých obyvatel komunity vytvořil model sluneční soustavy. Proutěná napodobenina slunce visící nad kopulí má stejné rozměry jako je velikost Slunce viděného ze Země. Velikosti a vzdálenosti ostatních planet pak také kopírují poměry v rámci skutečné sluneční soustavy. Někdo další vymodeloval v chodbě na zdi hliněný strom, v jehož kořenech jsou zmenšené dveře do Morie. Petr s Bronislavou zas v jídelně nad kuchyňskou linkou vytvořili abstraktní pestrobarevnou mozaiku. Na louce je zasazen zatím malý stromek sekvojovce, který komunita nazvala Stromem života. Když jsem byl v údolí poprvé, byly k vidění různé předměty odkazující ke kulturám zajímavým pro alternativní spiritualitu jako jsou například tibetské modlitební praporky a mongolské jurty. Ze starších fotek nahraných na facebookový profil bylo patrné, že v údolí dříve stálo týpí a často se využívala potní chýše. Fotky nahrané roku 2015 zachycují aztéckého bojovníka Temoka, který provádí pro mne neznámý druh indiánského rituálu před stavbou kupole. Postupem času však modlitební praporky, týpí a jurty z areálu zmizely a z potní chýše, která dříve sloužila k provádění očistných obřadů, zbyla jen dřevěná kostra zarostlá trávou.

Nyní se zaměříme na to, jaký význam přikládají obyvatelé Lorienu slovu komunita, co jim život v komunitě nabízí, jestli pro něj museli něco obětovat, co si myslí, že je nejvíce spojuje, a jestli je něco rozděluje.

„Co pro tebe znamená, když se řekne komunita?“

Skupina lidí, kteří žijí nějakým způsobem pohromadě. Tolerují jeden druhého. Je mezi nimi láska, společné fungování, společný pohled na život. (Ivan)

Nevím. Nad tím jsem nikdy moc neuvažoval. Líbí se mi fráze, kterou používá Petr... že tady bydlím v komunitě vědomého sousedství. (Michal)

Když se řekne komunita, tak tam mám obraz lidí, kteří žijí spolu na nějakém místě, něco spolu tvoří, zkrátka když mají něco společného. Ale vlastně spolu ani nemusí bydlet, stačí když sdílí projekt nebo něco, co je spojuje. (Broňka)

Petr i Hanka mi sdělili svou vizi toho, jak by měla vypadat komunita, ale upozornili mě, že Lorient není podle nich komunitou v každém ohledu toho slova. Petr by si přál vidět větší zapojení ostatních členů do společných činností. Hanka zase vnímá, že v Lorientu panuje jistý druh nerovnosti, protože areál má jen jednoho majitele, který má větší pravomoci než ostatní. Ale Hance toto nastavení vyhovuje. Zároveň si myslí, že v pravé komunitě mělo být větší množství sdíleného majetku a aktivit.

Nejbližší synonymum je, že je to rodina... Zároveň to není rodina, protože lidi přicházejí a odcházejí. Řekněme, že je to taková dočasná rodina... Netvrdím, že to, co tady máme, je komunita... Někdy, když mám chuť to shodit, tak říkám, že je to jenom takový spolubydlení. Někdy říkám vědomé sousedství a možná, že ani ne vědomé... Někdy v tom cítím ten systém: starej se sám o sebe. Někdy tam zase cítím tu lásku. (Petr)

Já jsem trochu zdeformovaná Peckem, takže ji vnímám jako určitou kvalitu vztahu... Je to kvalita v jakémkoli vztahu, i sama k sobě, kterou mohu najít a zase ji ztrácet a prací na sobě a sebeuvědomováním se v ní udržovat. Je to proces přijímání a smiřování s tím, jaká jsem... Líbí se mi ten hluboký smysl, že pocit naplnění nastává tehdy, když se dva lidé navzájem plně přijímají... To, co tady máme my, by se dalo nazvat bližší sousedství, které se rozhodlo o ty svoje vztahy trochu nadstandardně pečovat. (Hana)

„Co ti dává život v komunitě? Dostáváš tu něco, co bys jinde nenacházel/a?“

Hlavní je souznění těch lidí. Přijmuli mě takového, jaký jsem. Se vším všudy, od A do Zet. Bez nějakých problémů, velmi rychle. Zrovna tak jsem přijal já je. Ty vztahy jsou tady hrozně rychlé. Je to nádherný pocit, že člověk někam patří... Mám tu všechno, co potřebuji. Je tu klid a krásná příroda. Tady jsem doma. (Ivan)

Cítím se tady bezpečně způsobem, kterým se v Praze vůbec necítím. Zároveň je tu nádherná příroda bez civilizace, což je úžasné a hodně uklidňující. V Praze jsem cítil, jako bych pořádně musel... a nebylo mi v tom vůbec dobře. Tady je to výrazně lepší. (Michal)

Pocit, že nejsem sám. Jsou tu okolo lidí. Prostor je hodně velký, a když se zamyslím, jestli tu žít sám, pronajmout to nejlepší nabídce anebo žít v komunitě, tak mi komunita z toho vychází nejlépe. To je prostě stav, kdy si můžu za kýmkoli přijít a promluvit si s ním, i když to třeba nedělám. (Petr)

Jsem sice dost introvertní, ale dělá mi dobře, že tady lidi jsou, a že jim neuniknu, protože je vlastně miluji. Tím, že jsou nablízku, je pro mě snazší jít s nimi do kontaktu a nezmizet ve svých jeskyních. Ohromně mě baví poznávat se skrze druhé. Proto taky dělám ty semináře. Baví mě objevovat, jak lidi fungují. Tady v Lorientu mám ráda přírodu, která je úžasná, je to tady dobře

posazené, blízko Prahy, je to takové funkční. Vyhovuje mi, že je tady majitel, že na mě není moc odpovědnosti. (Hana)

„Musel/a ses něčeho vzdát, abys tu mohl/a žít? Musel/a si něco obětovat pro komunitu?“

Ne, vůbec... Vzhledem k tomu, že už jsem v něčem podobném žil předtím, tak je mi to naprosto blízké. (Ivan)

Není nic, čeho bych se musel vzdát... Možná svým způsobem ten život tady je mnohem méně komfortní než v Praze, musím topit v kamnech, na záchod chodit do jiné budovy. Ale to není nic, co bych musel obětovat pro komunitu. To je to, co musím obětovat, protože bydlím v těchto podmínkách. Jiná možnost tady teď není... Měli bychom jednou týdně věnovat hodinu práce Lorienu a u mě to asi vychází na víc. Ale to jsou věci, který dělám rád... Dáváme společně energii do něčeho, v čem nám potom bude dobře. (Michal)

Tady právě našťestí ne. Cítím se tu neuvěřitelně svobodně. (Hana)

Majiteli areálu jsem položil podobnou otázku, jestli se ostatní musí něčeho vzdát.

Člověk, který by se chtěl něčeho vzdávat anebo obětovat, sem nemusel chodit. Sem má přijít někdo, kdo tu chce žít. Ale jestli se ptáš, o co přijde, pak je tu rozhodně menší komfort. Když si koupíš garsonku a teče ti tam voda, tak i kdybys měl záchod na chodbě, tak je to lepší než v zimě chodit tady z kupole na velkou sněhem. (Petr)

„Co vás nejvíce spojuje?“

My se máme rádi a je nám tady dobře. I přes rozdílnosti, které máme, si vážíme jeden druhého a vlastně i těch rozdílností. Sledujeme jedinečnost každého, která je vždycky zajímavá, není to výjimečnost, protože ta je z ega, ale jedinečnost každého z nás. (Ivan)

Myslím si, že to bude touha po upřímnosti, autentičnosti, opravdovosti a možná otevřeném srdci. (Michal)

Přání s někým sdílet svůj život. Jak to řekl v tom filmu Smím prosit: „Partneři jsou svědky našeho života.“ Tohle je takové partnerství, volnější, vzdálenější partnerství. Chceme žít v bližším vztahu k ostatním. (Petr)

Nejvíce nás spojuje blízké bydlení a vytváření vztahů. To je to hlavní. (Hana)

To, že jsme se rozhodli žít spolu na jednom místě. Věnujeme se společné komunikaci, trávíme spolu čas, a i v rozdílnostech hledáme cestu k sobě navzájem, a při tom chceme zůstat věrní sami sobě a zároveň se nevyčleňovat. Vidět dar a krásu toho druhého. (Broňka)

„Je něco, co vás rozděluje?“

Občas se vyskytnou nějaké problémy, neříkám, že ne. Není to idylka, jak z nějaké pohádky, ale to se vždycky vyřeší. Nevím, že by tady aktuálně bylo něco, co by nás výrazně rozdělovalo. Byly takové věci, ale to už se vyřešilo. (Ivan)

Určitě. Každý máme jiné představy, každý jsme jiný. Všichni chceme na semináře budování komunity kromě jednoho, kterému to přijde jako hovadina. Kruhy jsou hodně super, ale třeba Broňka je tam skoro vždy, ale potřebuje je krátké, zatímco Hana často chybí, ale nejradyji by je mělo co nejdelší, když už jsou. Chtěli bychom udělat společný pracovní víkend, ale je pro nás těžké najít si termín, protože si každý žijeme vlastním životem a jsme zainvestováni do života úplně jiného. Toto místo máme primárně jako základnu, kde se snažíme potkat. (Michal)

Vůbec nic mě nenapadá. (Petr)

Rozděluje je silné slovo. Jsme různí v různých věcech a méně či více se nám daří to přijímat. Někdo pracuje více, někdo pracuje méně a je mu to vyčítáno, ale to je vlastně zdravé. Přijde mi to jako takové lidské narážení a vlastně si tím pomáháme zvědomovat, co kdo dělá nebo nedělá. (Hana)

Myslím, že nás rozděluje to, co jakékoli jiné lidi: když někdo není ochotný, nechce být součástí celku, nechce hledat cestu či přijetí rozdílnosti. Cesta někoho občas končí a mění se v jinou cestu a lidi odcházejí a jiní přicházejí. A občas nás rozdělí jenom to, že se dlouho s někým nevidíme a nepěstujeme vztahy. (Broňka)

Z výpovědí obyvatel je patrné, že život v komunitě většinou chápou velmi pozitivně jako bytí s lidmi, které spojuje dohromady například podobný pohled na svět, spolupráce na stejném cíli, vzájemná tolerance, plné přijetí nebo dokonce láska. Život ve komunitě jim podle nich dává nezaměnitelný pocit bezpečí, souznění, zklidnění a blízkost krásné přírody. Valná většina označila Lorien za vědomé sousedství. Jedině Petr mluvil o tom, že mu členové komunity sice někdy přijdou jako rodina, nicméně někdy mu přijde jako by se každý staral jen sám o sebe. Obyvatelé si nemyslí, že by pro komunitu museli cokoli obětovat a ani já jsem při svých zúčastněných pozorováních nezjistil opak.

Obyvatelé se domnívají, že je nejvíce propojuje snaha přibližovat se jeden druhému, prohlubovat mezi sebou vzájemné vztahy, sdílet s někým svůj život, být autenticky sám sebou a přijímat se i přes své rozdíly. Všichni respondenti se shodnou na třech pilířích komunity – péče o vzájemné vztahy, péče o společný prostor a péče o veřejné akce. Většina členů si nemyslí, že by je něco výrazně rozdělovalo, a pokud ano, pak jde jen o věci, kterým nepřikládají větší význam. Na druhou stranu i když Petr říká, že mu nepřijde, že by komunitu něco rozdělovalo, často nebyl spokojen se zapojením některých členů do společné práce. Michal to vnímá podobně, a navíc si myslí, že jsou všichni členové dost odlišní. Obecně se v Lorientu upřednostňuje svoboda jednotlivce na úkor kolektivního budování, což mezi nimi může způsobovat jistý druh rozdělení.

2.2. Historie Lorienu

Následující kapitola je pokusem o stručnou a zcela jistě neúplnou historii komunity Lorien, která byla sepsána z převážné míry z výpovědí obyvatel společenství a v některých detailech potvrzena na facebookovém profilu Tvořivý Lorien. O lidech, kteří komunitou prošli, vím pouze z vyprávění respondentů, proto některé znám pouze pod jejich přezdívkami.

Dějiny Lorienu začínají u jeho majitele. Petr bydlel původně v panelovém bytě ve Stodůlkách. Jednou si uvědomil, že by bylo dobré mít v bytě ještě bazén, ale to tam, kde žil, nešlo. Postupně tedy začal hledat, kde by mohl žít se svou potenciální rodinou a mít ten dům s bazénem. Hledal místo, kde by byl čistý vzduch, dostatek soukromí, klidu, ticha a alespoň část pozemku směřovala do přírody. Jednou, když šel sám na výlet, přespal v lese kousek od Nenačovic. Když už se z výletu vracel, našel údolí, které se mu moc líbilo. Stál v něm tehdy ještě zbořený kravín s vytlučеныmi okny a střechou z eternitu. Zjistil, že pozemky i s kravínem patřili zkrachovalému družstvu a po mnoha jednáních s mnoha majiteli je roku 1996 odkoupil.

Prostřední část kravínu nechal zbourat a zbylé okraje postupně zrekonstruoval. V západní části poté bydlela jeho matka, za kterou jezdil na návštěvy, avšak ta už nyní nežije. Roku 2001 v domku oslavil s kamarády první silvestr a od té doby se tam spolu scházeli na různé akce. Dnes prostor slouží jako obytný dům, kde žije Petr, Bronislava a Tara. Druhá část ležela dlouho ladem, dokud z ní nevybudoval taneční sál na podnět Raducy Vojáčkové, lektorky tanců 5 rytů. Přál si vybudovat centrum po vzoru Osho Shangri La Meditation Center v Lažanech.

Oficiální počátek Lorienu Petr vztahuje k roku 2010, kdy uspořádal taneční oslavu Nového roku a do společenství se k němu, Petru Benešovi a Lahmovi, přistěhovali Sisari a Nammo. V roce 2011 se do areálu ještě přistěhovala Bronislava Bučková. Tato doba se dle respondentů vyznačovala častými tanci kolem ohně, oslavami přechodů ročních období, stavbou kamenných kruhů, šamanským bubnováním, přechody rozžhaveného uhlí, saunováním v potních chýších nebo kurzy alchymie čaker.

Již kolem roku 2012 mezi sebou měla spousta členů komunity spory a chtěla společenství opustit. V tu dobu přišla do Lorienu poprvé Hana Perglerová a vedla peckovský seminář budování opravdové komunity. Seminář mnoho lidí nadchl a Hana začala spolu s kolegyní Lenkou Kočí do Lorienu jezdit a lektorovat pravidelné pondělní kruhy. Snažily se v rámci společenství napravit vzájemné vztahy a naučit členy žít v rámci principů převzatých z knihy *V jiném rytmu*.

Ještě před tím, než jsme poznali Scotta Pecka, jsme u nás dělali společné kruhy, ale protože neměly tu správnou strukturu, moc to nefungovalo. Nahromadila se tu spousta nevyřčených věcí a často kruh ovládl ten, kdo nejvíc mluvil. S Peckem začaly mít kruhy úplně jinou podobu. Byl to pro nás stavební kámen, na kterém se dalo budovat, a který nám pomáhal najít to, na čem se shodneme. Přijde mi, že je to druh vědomější komunikace. (Broňka)

Ocitla jsem se v Lorienu na semináři a místo mě ohromně oslovilo. Lidi byli ve stavu, kdy se tady tři roky intenzivně scházeli, ale všichni toho měli plné zuby, byli rozhádaní, odcházeli a říkali kruhy už nikdy více... Pár lidí ještě zvědavě nakouklo na seminář Community Building, který jsem tady udělala... nadchlo je to a úplně se to tady přerodilo. (Hanka)

Hanka pod vlivem knihy *Creating a Life Together*⁸⁸, zabývající se tvorbou ekovesnic a záměrných komunit, přišla s tím, že aby společenství přežilo, potřebuje vizi. Členové komunity se mnoho let snažili s nějakou vizí přijít, ale nikdy nedošli ke shodě, kterou by potvrdili úplně všichni. Proto Lorien nemá dodnes oficiální vizi, i když se ukázalo, že většina obyvatel souzní s třemi výše popsány pilíři a mají plánu o nich znovu začít společně mluvit. Hanka se postupně od svého prvního příchodu stále více zapojovala do dění v komunitě, až se v roce 2013 definitivně přistěhovala, kdežto Sisari, kterou Petr vnímá jako hlavní zastánkyni ezoterních praktik, definitivně odešla.

Někdy hovořím o tom, že Lorien má svůj duch, volí si lidi, kteří sem přijdou... Lorien se nasytil nějaké energie, takové ezošamanské, čarodějnické, a přijal tu Hanku, která přišla s tím, že komunity, které nemají vizi se s největší pravděpodobností rozpadnou... Takže jsme spoustu času strávili hledáním vize. (Petr)

I když by se z této výpovědi mohlo zdát, že s příchodem Hanky v Lorienu aktivity inspirované neošamanismem zcela ustaly, není tomu tak. Je sice možné, že se zmenšila jejich četnost, ale z událostí na facebookovém profilu komunity je zcela zřejmé, že i v dalších letech se pořádala například další šamanská bubnování, indiánské obřady a saunování v potní chýši. Navíc obyvatelé dodnes pořádají taneční oslavy přechodů ročních období, které chápou jako neošamanismem inspirované.

Kolem roku 2015 žily v Lorienu především partnerské páry, ale mnoho se jich postupně rozpadlo a z rozličných důvodů odcházelo. Spolu s Petrem, Bronislavou Bučkovou a Hankou Perglerovou žil v komunitě ještě Petr Beneš, Martin Nemrava, Lucie Švarcová, Pavel Valenta, a ještě jeden manželský pár, který si nepřeje být jmenován. Někteří lidé odešli, protože neměli peníze na nájem, nebo protože nebyl dostatek ubytovacích jednotek pro rodiny. Jiný si našel přítelkyni, které tento způsob života nevyhovoval. Další si chtěl vyzkoušet žití v komunitě, ale zjistil, že to pro něj není. V komunitě také vznikaly spory například o pokácení borovice, přijetí nových členů, stavbu dřevníku nebo konání tantrických seminářů, které Petr nechtěl. Někteří bývalí členové se tedy odstěhovali, protože cítili, že se v Lorienu nemohou plně seberealizovat a vadilo jim, že některé návrhy neprojdou přes majitele. Avšak většina z nich jezdí do Lorienu stále na pořádané akce.

2.3. Akce pořádané Lorienem

Obyvatelé komunity v údolí pravidelně sami pořádají několik událostí, mezi něž patří Summercamp a taneční oslavy, které jsou otevřené široké veřejnosti, a peckovský seminář, kterého se mohou zúčastnit pouze členové společenství a někteří jejich přátelé. Pro stručnost uvedu pouze informace, které jsem načerpal na facebookovém profilu Tvořivý Lorien mezi lety 2019-2021.

2.3.1. Summercamp

Každý rok společenství na svém facebookovém profilu inzeruje účast na jakémsi letním táboře nazvaném Summercamp. Jde v zásadě o šest dní otevřených dveří v červenci, kdy může kdokoli přijet i s dětmi, společně se vegetariánsky stravovat, přespávat a zapojit se do

⁸⁸ DIANA L. CHRISTIAN, *Creating a Life Together*, New Society Publishers 2003, 272 s.

libovolných aktivit pořádaných členy komunity. Účastníci, kteří si přejí zůstat na více dní, přespávají ve vlastních stanech nebo na matraci v tanečním sále. Rána většinou začínají jógovým protažením a snídaní. Dopoledne a odpoledne se často konají společné aktivity nejrůznějšího druhu. Za několik let fungování společenství se uskutečnila například tvorba mokasín, prohlídka místní sklářské dílny, plavání v rybníčku, lukostřelba, sázení stromů a květin, mletí žita, zadělávání kvásku, pečení domácího chleba, pozorování hvězd, tvorba společenství dle zásad Scotta Pecka, rodinné konstelace, potní chýše, přechod přes žhavé uhlí, věštění z karet, divadelní představení, šamanské cestování, masáže, čajové, kakaové a kávové rituály, malování, četba pohádek nebo vedená Osho meditace. Večerní program bývá naplněn extatickým tancem, společným zpěvem, mantrováním, bubnováním, poslechem hudby nebo posezením a popovídáním u ohně.

2.3.2. Peckovské semináře

Komunita pořádá minimálně jednou do roka víkendový peckovský seminář především pro své členy, ale zve na něj i lidi ze spřátelených komunit i přátele nežijící v žádné komunitě, aby společně snáz zaplatili honoráře lektorům kurzu a dostali v kruhu lepší zpětnou vazbu od lidí, které tolik neznají. Pro obyvatele Lorientu je účast více méně povinná.

Peck má být pro čištění vztahů, sjednocení, uvědomění, že jsme spolu. Je to symbol komunity, udělat si volno, sednout si na tři dny se sousedy. To je důkaz, že chceš žít v komunitě... Ale někdy mám strach, aby to nebylo jen sezení v nudě. Když je totiž málo lidí, tak se to nemusí vždycky povést, protože se všichni uzavřou. Proto radši zveme další komunity, abychom poznali další lidi a dostali hodně zrcadel. Všiml jsem si totiž, že je možné sezením projít, aniž by si vyvolal jakýkoli konflikt, protože prostě už víš, kdy máš na někoho reagovat a kdy ne. Některé zbytečně nedráždíš, protože víš, že to nikam nevede. Nekonečnými hádkami a diskusemi už sis prošel několikrát. Ale když je tam někdo cizí, tak ti to může pomoci krásně odkrýt. (Petr)

Peckovské semináře se v Lorientu konají od roku 2012, kdy tam Hanka Perglerová s Lenkou Kočí přinesly principy knihy *V jiném rytmu* doplněné několika vodítky z nadace FCE. Principy Scotta Pecka se kromě ročních seminářů uplatňují také při pravidelných pondělních kruzích, a protože se Hanka lektorováním kurzů Community Building živí, pořádá mimo komunitu různá další večerní sezení, víkendová setkání a výcvik nových lektorů, kterým se říká facilitátoři. Více o kurzech k dohledání na webových stránkách Community Building.⁸⁹ Hanka si přeje v Česku vybudovat organizaci na podporu komunit pod hlavičkou mezinárodního institutu CBI Community Building Institut, aby mohla sama vzdělávat nové facilitátory. Jejími zahraničními spolupracovníky jsou Edward Groody, Sabine Bartschererová a Nadja Sumichrastová. V roce 2019 navštívil Lorient Robert Reusing, spolupracovník Scotta Pecka a spoluzakladatel nadace FCE, který nabízel pravidelná střední setkání v průběhu ledna a února téhož roku. Kvůli omezením pohybu spojeným s epidemií Covid-19 v letech 2020 a 2021 se mnoho seminářů přesunulo do online prostoru.

Cílem sezení má být rozvíjení a upevňování komunikačních dovedností v rámci skupiny,

⁸⁹ „Community Building“ (online), *communitybuilding.live*, cit. únor 2022, dostupné online na: https://communitybuilding.live/cz/?fbclid=IwAR3RfzWenZsGCokylc3XDZgmC4YWY6_a2WryWZ13SkgYNCD1S1SQRIs4jIM.

aby byli účastníci schopni vést otevřený, autentický rozhovor s respektem k druhým lidem, přijímat jejich odlišnosti a navazovat lepší vztahy v běžném životě. Snahou je v rámci procesu dosáhnout stavu skutečné komunity, který facilitátoři spojují s pocity hlubokého propojení, bezpečí, porozumění, přijetí svobody, uzdravení a jednoty. Věří, že společný kruh je nejlepším místem pro řešení problémů. Je podle nich místem, kde se lze nejlépe učit a posilovat schopnost druhé vnímat a naslouchat jim, být k nim i k sobě upřímný, otevírat se, sdílet se a i mlčet, když není co sdílet.⁹⁰ Věří, že zážitek opravdové komunity, kdy se účastníci navzájem přijímají i přes své vzájemné odlišnosti, může každému pomoci přijmout sám sebe a vést kvalitnější vztahy.

Na vlastní kůži jsem zažil jeden víkendový seminář v Životicích u Příbrami, jeden zážitkový večer a dvě ochutnávky v rámci Summercampu. Protože seminář proběhl už hodně dávno, kdy jsem ještě nevěděl, že budu psát tuto práci a nedělal jsem si poznámky, popíšu raději průběh tříhodinového zážitkového peckovského večera, jenž se uskutečnil v centru Kudykampus v ulici Husova 5 na Praze 1 v březnu 2020. Jednalo se o workshop vedený Hankou Perglerovou, nezamýšlený primárně pro členy komunity, ale otevřený pro všechny zájemce o peckovské semináře. Celkem se nás sešlo sedm, čtyři muži a tři ženy. Seděli jsme v kruhu na židlích čelem k sobě. Na úvod nám Hanka sdělila několik ze základních vodítek komunikace, která visela na zdi: „Vodítka k vytváření skutečné komunity:

1. Mluvit osobně a konkrétně, používat ‚Já‘ sdělení.
2. Mluvit, když jsem pohnut/a mluvit, a nemluvit, když nejsem pohnut/a mluvit.
3. Zahrnovat, nevylučovat sebe i ostatní.
4. Být emočně přítomný/á se skupinou.
5. Vyjádřit nespokojenost ve skupině, ne mimo kruh.
6. Zavázat se ‚zůstat zde.‘
7. Každý je odpovědný/á za svůj úspěch i úspěch skupiny.
8. Účastnit se verbálně nebo mlčky.
9. Respektovat diskretnost bez výjimek.
10. Být včas na každém sezení.
11. Říci své jméno před tím, než začnu mluvit.“

První se začíná minutou ticha, která zahájí celý proces sdílení. Mluvit má vždy ten, kdo se cítí, že by zrovna promluvit měl a po každé výpovědi může kdokoli zareagovat na to, co bylo řečené, nebo začít mluvit o vlastním tématu anebo se může udržovat společné mlčení. Facilitátor zasahuje pouze, pokud mu přijde, že se situace vyvíjí nežádoucím směrem. Náš zážitkový večer se většinu času nesl v momentech ticha. Když jsme nemlčeli, probírali jsme různé věci týkající se vztahů s našimi blízkými, problematiku partnerského soužití a tak podobně. Sezení jsme dle slov Hanky skončili ve fázi chaosu.

Počítá se s tím, že skupina začne ve fázi pseudokomunity, kdy na sebe budou všichni milí a budou se snažit vzájemné rozdíly zahrabat pod koberec, v průběhu sezení by však měly vzájemné rozdíly postupně více vyplavat na povrch a dojít k fázi chaosu, kdy se budou účastníci více dohadovat a nesouhlasit spolu. Přes fázi vyprázdnění by se mělo dojít až k fázi opravdové

⁹⁰ COMMUNITY BUILDING BY SCOTT PECK, „Community Building Workshop v Brně“ (online), *Facebook.com* 2019, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/325029648407998>.

komunity, kdy se účastníci budou přijímat i přes svoje odlišnosti bez toho, aby se chtěli navzájem přeměnit.

Nyní se zaměříme na to, jaký význam přikládají obyvatelé peckovským seminářům, jestli by se něco změnilo, kdyby z komunity zmizely, zdali při nich zažili nějaký pro ně zásadní zážitek, a jestli si myslí, že mezi nimi zvyšují vzájemnou důvěru.

„V čem vnímáš smysl seminářů budování komunity?“

Díky vodítkům komunikace vzniká bezpečný prostor, kdy jsem veden k tomu, abych se dostával víc k sobě, do větší zranitelnosti, čistoty, pravdy a víc a víc zahazoval své obranné vzorce...hlavní význam je v tom, poznávat sám sebe do hloubky ve své autentičnosti. (Michal)

Mě se líbí ten cíl třeba jenom na okamžik zažít ten komunitní stav. A tím, že ho zažiješ si uvědomíš, že existuje, že ho můžeš dosáhnout a dá-li Bůh tak to přenesesh do svého života. Spojení s ostatními, přijímání ostatních, takový, jací jsou. (Petr)

Semináře jsou o tom, jak komunikovat, jak se naučit být si blízko a jít cestou k vlastnímu seberozvoji... naučit se přijímat odlišnosti. V běžné realitě odlišnosti vytvářejí konflikt, ale tady je úkolem se konfliktu nebát, protože může být zdrojem hlubšího porozumění. Má mise je pomáhat lidem, aby si porozuměli a mohli to použít pak i v rodině, v práci, kdekoli... Transformace lidstva začíná u jednotlivců, kteří to pak šíří dál... třeba se to časem dostane i mezi politiky. (Hana)

„Změnilo by se pro tebe něco, kdyby se semináře přestaly v Lorientu konat?“

Nemyslím si, že by se tu něco změnilo. (Ivan)

Myslím si, že ano. Mám pocit, že nás hodně stmelují. Ale těžko říct, jak by to bylo. (Michal)

Tak to já nevím. Jednou asi tyto věci odejdou a bude to jiné, ale nemyslím si, že to bude nějak zásadní. Byli jsme před Peckem a budeme i po něm. (Petr)

Řekla bych, že spousta z těch principů už lidem vrostla tak pod kůži, že by se asi nic moc nezměnilo. Ale co by se stalo z dlouhodobého hlediska, to neumím odhadnout. (Hana)

Ano, něco by se změnilo. Určitě bych potřebovala nahradit peckovské semináře něčím, kde bychom si dali společný čas jiným způsobem a komunikovali spolu v podobném duchu, jako je to u Pecka. Se stávajícími členy už víme, jaké jsou principy a můžeme v tom pokračovat a s případnými novými členy bych měla potřebu komunikovat v podobném ladění. (Broňka)

„Zažil/a si něco speciálního při semináři budování opravdové komunity?“

Dalo by se to nazvat jako skupinová kontemplace až meditace. Mívám zážitky toho, že cítím, kdo má pohnutku mluvit, ještě před tím, než otevře ústa. Někdy mívám stavy, že cítím energii skupiny. Když například skočí do prázdnoty, je to někdy cítit úplně jako, když si rozptýlené pole najednou sedne... Většinou pak nastává dlouhé ticho a já už ve vteřině, kdy někdo domluví, vím, že nestane. Jsou to takové mimosmyslové zážitky. A úplně největší jsem měla jednou, když jsem věděla, že se jedna osoba zvedne, dojde k jiné osobě a řekne jí tady to a tady to. A ten člověk se vážně zvednul, šel a řekl to. Na to jsem koukala jako blázen... Lidé jsou z toho úplně paf, když dochází k společné rezonanci. Mluví o tom i Peck. Tvrdí, že když je skupina takhle spolu, lidé se pootevírají, rozpustí se mezi nimi překážky a jsou pak otevření zázrakům. On to nazývá Duchem svatým. (Hana)

Byl to pro mě transformativní zážitek. Popsal bych to jako intenzivní pole bezpodmínečné lásky. Seděli jsme v kruhu a povídali si podle vodítek celý víkend. Nevím přesně, jak se to stalo. Bylo nás asi třicet, a ani náhodou jsme nebyli všichni na stejné vlně, ale asi deset z nás ano. Já jsem se tam dostal skrze jednu ženu, před kterou jsem se nebál být zranitelný... To, co jsem tam našel, byl pro mě nejkrásnější zážitek. (Michal)

Ze začátku jsem velmi silně prožívala, že v sobě něco cítím, něco si myslím, ale on to řekne někdo jiný... že jsi v poli, které tvoříš s ostatními a nemůžeš být nesoučástí. (Broňka)

„Myslíš, že ti peckovské semináře pomáhají více důvěřovat ostatním členům?“

Pomáhají mi věřit hlavně sobě. Nevím, jestli i druhým lidem. Problémy se s nimi snadněji řeší, když toho druhého necháš mluvit. Dáš mu prostor a snadněji ho pochopíš. (Ivan)

Mě rozhodně ano. Ale v komunitě si důvěřujeme i tak úplně maximálně, takže je to skoro spíš o tom, že mi to pomáhá být statečnější, cítit se bezpečně a nechávat si otevřené srdce. (Michal)

Hele asi ano. Má smysl si důvěřovat, abychom se navzájem mohli přiblížit a byli schopni něco říct. Na druhou stranu ego je tak šikovné, že jakákoli metoda podle mě přestane být jednou účinná, protože to ego roste s námi. (Petr)

Jsem o tom přesvědčená. (Hana)

Neřekla bych, že mám díky Peckovi větší důvěru v ostatní členy, ale mám větší důvěru v naší komunikaci, kdy se můžeme i v náročnějších situacích o principy opřít a samy v sobě díky nim nacházet způsob, jak se vyjádřit a připomenout si, co je důležité. (Broňka)

Peckovské semináře respondenti vnímají jako místo, kde se mohou jeden před druhým více otevřít, být autentičtí, poznat se, a kde se učí přijímat vzájemné odlišnosti a smysluplně řešit konflikty. Někteří při nich zažívají jistý druh speciálních zážitků, kdy mají pocit vzájemné sounáležitosti, rezonance, hlubokého porozumění a přijetí nebo jsou schopni předpovědět, co se bude dít v příštích několika chvílích. Všichni je hodnotí jako přínosné pro jejich vzájemnou důvěru anebo je alespoň chápou jako užitečnou metodu pro lepší řešení sporů. Někteří z respondentů si myslí, že by společenství mohlo fungovat i bez peckovských seminářů, protože

za daleko důležitější považují samotné principy knihy *V jiném rytmu*, dle kterých se snaží komunikovat minimálně každé pondělí při společném kruhu.

2.3.3. Taneční oslavy

Společenství pořádá taneční oslavy vždy minimálně jednou za čtvrt roku. Snaží se je situovat k datu co možná nejbližšímu jarním a podzimním rovnodennostem nebo letním a zimním slunovratům. Tuto tradici udržuje od zimy roku 2010. Tance se často také pořádají při Summercampu nebo při různých dalších příležitostech v průběhu roku. Akce obvykle probíhají v tanečním sále, který je vyzdoben obrazy reprezentujícími čtyři elementy: oheň, vodu, zemi a vzduch. U obrazů bývají při tanci dány nízké stolečky přehozené šátky jako oltáře, na nichž jsou rozloženy andělské karty, léčivé kameny, hořící svíčky a sošky Buddha. Uprostřed sálu bývá postavena malá svatyně složená z kusu látky a vázy s rostlinami typickými pro dané roční období. V rohu místnosti stojí obrovská dvě stě kilová drúza ametystu s kalcitem. Hudbu posledních několik let připravuje nejčastěji Miroslava Janičatová, Sanko Šejk nebo Raduca Vojáčková. Akcí se průměrně účastní kolem 40 lidí s větším zastoupením žen.

Před tancem účastníci sedí v kruhu a mohou se sdílet se svými pocity, radostmi, starostmi, přáními, zkušenostmi nebo zážitky. Mluví vždy ten, ke komu postupně kruhem doputuje mluvící hůlka. Může se začít chvílí ticha nebo krátkou meditací. Po asi dvou hodinovém tanci následuje další kruh sdílení, co kdo prožil. Většinou po tancích následuje ještě možnost občerstvení, posezení u ohně nebo kratší koncert.

Taneční oslavy navazují na hnutí 5 rytmtů (5Rhythms) založeného tanečnicí a muzikantkou Gabriellou Rothovou (1941–2012) na konci sedmdesátých let. Hnutí čerpá z mnoha domorodých a světových tradic. Vypůjčilo si prvky šamanismu, východní filozofie a mystiky, transpersonální psychologie, hnutí lidského potenciálu a Gestalt terapie. Jeho základem je přesvědčení, že se vše včetně lidí skládá z energie, že se vše pohybuje ve vlnách, pravidelných vzorcích a rytmech, a že vše je vlastně tancem. Hudba je navržena tak, aby se v ní postupně vystřídaly různé hudební nástroje, styly a žánry, a aby se postupně prošlo pěti vlnami rytmtů od fáze plynutí, přes staccato, chaos, k fázi lyrické až po zklidnění. Každá fáze je ještě spojena v následujícím pořadí s konkrétními emocemi: strach, hněv, smutek, radost a soucit; konkrétní životní fáze: narození, dětství, puberta, dospělost a smrt; způsobem vnímání: bytí, milování, vědění, vidění a uzdravování a aspekty vlastního já: tělo, srdce, mysl, duše a duch. Dle Rothové je cílem tance zastavit svou mysl, prozkoumat vlastní nitro a propojit se se svou duší, která je zdrojem inspirace a neomezených možností.⁹¹

Taneční oslavy budeme chápat jako formu rituálu, protože jde opakované, neměnicí se, fixované, stabilní a pravidelné jednání probíhající dle pevně daného řádu.⁹² Teoretik rituálů Roy Rappaport ukazuje, že rituály mají jedinečnou schopnost jasně oddělovat přírodní a sociální děje, které samy o sobě ostrou hranici postrádají. Rituál slouží jako zřetelný zářez, jenž neoddiskutovatelně oddělí skutečnost, která byla před ním a skutečnost, která je po něm. Snáze odliší dlouhodobé procesy jako dospívání nebo uzavírání míru. Rituál vymezí přechod jednoho ročního období v druhé lépe, než by to učinily změny počasí, teplot, typické chování zvířat nebo

⁹¹ „5Rhythms Cosmology“ (online), *5rhythms.com*, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.5rhythms.com/gabrielle-roths-5rhythms/5rhythms-cosmology/>.

⁹² JIŘÍ GEBELT, „Proměny rituálu a migrace“, *Pantheon* 13 (2/2018): s. 50.

růst určitých rostlin.⁹³

Tančení oslavy pravidelných změn ročních období jsou na facebookovém profilu prezentovány jako příležitost k osobnímu růstu a seberozvoji. Pořadatelé vybízejí zájemce k tomu, aby se svou účastí na tanci uvedli do souladu s přirozeným rytmem planety Země, využili příležitost k uzdravení a obnovení svého těla, srdce, mysli i ducha.

Při oslavách rovnodennosti bývá v popiscích události kladen důraz na to, aby účastníci využili období stejně dlouhých dní a nocí k nalezení osobní rovnováhy, sladění protikladů v sobě a učení vnímat se jako součást celku.⁹⁴ Popisky k jarní rovnodennosti jsou například charakteristické svým důrazem na probouzení přírody, růst a kvetení rostlin a začátek zemědělských prací, které mají být při tanci inspirací pro vlastní probuzení, posílení, zasévání nových věcí, nacházení vyváženosti, oddělování dobrého od zkaženého a pro růst: „Končí zima, období uvnitř, schování se, šetření sil. Přichází jaro, období probouzení se, vykukování, narození, nového života... období naděje a přílivu čerstvých sil ze Slunce... Vše klíčí, rodí se a roste... Je to moment rovnováhy. Dne a noci, světla a stínu... Je čas zasít to, co jsme sklidili za minulá léta... Zima je dobrá k tomu si v sobě vše přebrat, a to zdravé si ponechat, od toho zkaženého se očistit. Je čas zasít zdravá semínka a s nadějí, že z nich budou i zdravé plody, o ně s láskou pečovat. Pojd'me tento čas využít a zasít a pečovat opravdu o to nejlepší, co v nás je... Je čas růst.“⁹⁵ Popisky podzimní rovnodennosti se liší pouze v tom, že je spojována už ne se sázením ale se sklizní, dozráváním, pestrostí barev a hojností plodů.⁹⁶

Oslavy slunovratů bývají asociovány se slunečním zářením, kdy při letním slunovratu je ho přebytek a dá se z něj čerpat nová síla, a při zimním zase nedostatek, ale s nadějí, že ho bude stále více přibývat. Oslava zimního slunovratu bývá nejdelší ze všech ostatních tanečních rituálů pořádaných společenstvím Lorien. Tradičně trvá dvanáct i více hodin, pořádá se od večera slunovratu až do rána druhého dne. Oslava 21. prosince 2020 měla být kratší, ale nakonec se kvůli vládním opatřením spojeným s pandemií koronaviru pro veřejnost oficiálně neuskutečnila. Sama událost byla pořadatelé popsána těmito slovy: „Taneční oslava zimního slunovratu v magickém prostředí Lorienu bude modlitbou za příchod světla a větší lehkosti do našich životů. Prostor je otevřen pro Tebe a pro nás všechny, kteří se chtějí nechat vyživit v kruhu přátel spontánním volným tancem. Každý sám za sebe, a přitom společně jdeme v tomto období do větší hloubky i vnitřní temnoty. Už pro naše předky hrál zimní slunovrat významnou roli. Chápali ho jako konec roku a díky přibývajícimu dennímu světlu oslavovali vítězství světla nad temnotou. A my máme letos více než kdy jindy co slavit! Některé věci je už potřeba uzavřít a vytvořit prostor těm novým.“⁹⁷ Zimní slunovrat je pro ně prahem mezi největší temnotou a návratem světla. Člověk se má ohlédnout za minulým rokem, poděkovat za vše, co se naučil, a zbavit se všech závaží, která sebou nechtěně vláčí.

⁹³ ROY RAPPAPORT, „The Obvious Aspects of Ritual“, in: R. Rappaport, *Ecology, Meaning, and Religion*, Berkeley, California: North Atlantic Books 1979, s. 184-187.

⁹⁴ TVOŘIVÝ LORIEN, „Taneční oslava podzimní rovnodennosti v Lorienu“ (online), *Facebook.com* 2019, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/807991459616103>.

⁹⁵ TVOŘIVÝ LORIEN, „Online – Ceremonie a taneční oslava jarní rovnodennosti“ (online), *Facebook.com* 2020, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/2863166207086104>.

⁹⁶ TVOŘIVÝ LORIEN, „Taneční oslava podzimní rovnodennosti v Lorienu“ (online), *Facebook.com* 2020, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/256883025381146>.

⁹⁷ TVOŘIVÝ LORIEN, „Taneční oslava zimního slunovratu v Lorienu“ (online), *Facebook.com* 2020, cit. leden 2022, dostupné online na <https://www.facebook.com/events/425899018450044/>.

Taneční oslavy bývají často prezentovány slovníkem new age milieu jako cesta k svobodnému, autentickému životu v přítomnosti, kdy se člověk oprostí od strachu, omezení a předem vytvořených představ, aby našel vnitřní harmonii, vyvážil vlastní protiklady, došel probuzení a znovu si uvědomil svou jednotu s přírodou a celým lidstvem.

Nyní se zaměříme na to, jaký význam přikládají členové komunity tanečním oslavám, jestli by se něco změnilo, kdyby z komunity zmizely, zdali v nich vnímají nějaký druh přesahu, a jestli si myslí, že mezi nimi zvyšují vzájemnou důvěru.

„V čem vnímáš význam tanečních oslav?“

Prostě to tady k tomu patří. Jsou to kotvy, které slouží k ukotvení celého Lorientu. (Ivan)

Akce pořádané Lorientem vmíchávají ducha do tohoto místa. To jsou takové rituály, které tohle místo udržují při síle. (Michal)

Poslední roky to víc a víc lidí vnímá jako přechod do dalšího období, kdy se něco mění, něco narůstá, je to pravidelné a dodává to rytmus. Význam je v tom oslavit ten svátek společně a tanec nám přijde jako nejlepší způsob oslavy. (Broňka)

To je tady taková tradice... Tady ten sál byl postaven pro tance 5 rytmů, protože Petr je má hodně rád a vlastně i já je miluju. Jsem vždycky ráda, když se tu tance konají. Nemá pro mě zvláštní význam, že se to koná právě na slunovraty, to jsem převzala jako tradici. (Hana)

Lorien tím dává najevo, že tady jsme. Mým záměrem je, aby to byla naše akce. Abychom ji připravili, abychom tady vítali lidi, byli jim k dispozici a jednou za čtvrt roku ukázali, že Lorien funguje. Tance vznikly jako šamanský okamžik spojení a oslav. Dneska už to spíš chápu jako tradici, ale mám zažité, že když se na zimní slunovrat udělá pořádný tanec, tak je to dobré. Protancovat tu nejdelší noc v roce. (Petr)

„Mluvíš o ukázání se veřejnosti, ale dříve si mi říkal, že by sis přál, aby to tu zůstalo skryté.“

Tak to je energie Lorientu. Jak říká Scott Peck: „Každá pravda v sobě musí skrývat díl absurdity.“ Takže obojí je pravda... Líbí se mi být skrytý. Je to Lorien. Je to tajný les. To je jeho základní energie. Ale na druhou stranu, když už sem přijdou ti pocestní, třeba to společenstvo prstenu, tak v tomhle smyslu jsme otevření. I když to inzerujeme nebo ne, tak na ty akce chodí přátelé Lorientu. Málokdy se objeví někdo jiný... Takže zas tak veřejné to není... Lorien si svoje lidi najde. A také ty kapacity jsou omezené. Šlo by to dělat ziskověji. (Petr)

„Myslíš, že by se něco změnilo, kdyby se tu přestaly odehrávat taneční oslavy?“

Oslavy jsou taková tradice a jsem rád, že tady jsou. Je to jedna z mála tradic, jak působíme navenek. Kdyby zmizely a nebyly ničím jiným nahrazeny, tak by to byla velká změna. (Petr)

Něco by se změnilo, ale nic zásadního pro mě. Byly tu věci, které se děly, ale už se nedějí, tak myslím, že by se to přelilo v něco jiného, co bychom měli společného. (Hana)

Naše společenství by ztratilo část kouzla, protože je to smysluplná forma spojení s okolním světem a druhými lidmi. Myslím, že kdybychom byli zaměřeni jenom sami na sebe, možná bychom tady začali v nějakém ohledu víc hnit. (Michal)

Rozhodně by mi to chybělo! Taneční oslavy jsou pro mě prostorem pro střetnutí se s lidmi blízkými či podobně naladěnými, kde se můžu cítit svobodně, inspirovat se, nebo být jenom sama se sebou v poli tance a kruhu lidí. V prostoru, který je přichystaný k oslavě nebo rituálu a má svoje působení. Je to také pro mě čas, kdy se ohlídím za předchozím obdobím a mám možnost integrovat to, kde se právě v životě nacházím. (Broňka)

„Zažíváš při tanečních oslavách dotyk transcendence?“

Vždycky si to vychutnám. Je to jako bych tančil, i když jenom ležím a klidně se zavřenýma očima, protože to moje nohy nedávají. Baví mě koukat na spokojené lidi, děti, jak blbnou. Je to velká zábava. Líbí se mi, že je tady život, a že je Lorien v pohybu. (Ivan)

Tanec mi přijde léčivý a fascinující tím, že tančit může úplně každý... Struktura tanců 5 rytmií obsahuje vlny, a i peckovský proces má v sobě vlny. Přijde mi to vlastně stejné. (Broňka)

Asi vždycky. Mám to tak, že jsem hodně v sobě... Tam ten dotek zažívám přes nejrůznější druhy extatických stavů. Ona to hodně dělá ta muzika. Tak ta by to dělala, i kdybych netancovala. Tím pohybem to člověk víc prožívá anebo uvolňuje různé věci. Takže tam mi přichází i různá uvědomění, že se mi rozšíří vědomí nebo cítím ten prostor a ty lidi jinak. (Hana)

Tak to teda ano... Říkám tomu true dance... Prostě tancuješ... necháš tělo v uvolněnosti, připravenosti na cokoliv. Dáš mu čas. A necháš ho, ať tancuje samo. Tanec je v rozšířené definici jakýkoliv pohyb těla. Takhle už to dělám léta... Většinou, ať jsem jakkoli unavený a nechce se mi tancovat, tak tam prostě jsem. Když se mi chce přemýšlet, přemýšlím, když se mi chce dělat vlastní projekt, probírám si svoje starosti. Nedávám tomu žádné mantinely a nechávám tělo být, protože ono ho to v určitém okamžiku přestane bavit. Zvolím vždycky tu nejlepší polohu, kterou můžu, a když je to spaní, tak je to spaní. Ale pak se mi nechce a nakonec zjistím, že nejlepší je zrovna tancovat. A to je nejlepší, když se k tomu prouvolním. Můžeš se třeba roztrást. Zvenku to vypadá asi šíleně, ale to je ta transcendence, kdy je ti krásně a tancuješ. A úplně nejlepší je, když se to propojí a ty tancuješ s někým, kdo je na to taky naladěný a propojíte se navzájem. Tak to jsou moje zážitky z tancování. (Petr)

Petr ještě zmínil další myšlenku z Kurzu zážraků: „Největším hříchem je myslet si, že jsme svoje tělo.“ Nato jsem se zeptal, co ho tedy vede v tanci, pokud ho nevede jeho tělo.

Může to být cokoliv. Ale je to natolik krásný stav, který mě fascinuje svou magičností, že odevzdávám cokoliv, ať se děje, co se děje... Možná to je Duch svatý. (Petr)

„Řekl bys, že v tom zapomínáš sám na sebe?“

Já jsme schopni v tom přemýšlet. Třeba se točím a pozoruji, jak se to točí. Tam je zvláštní, že jsem naprosto schopen rozpoznat, který pohyb není ten true dancový... Pak se zastavím... Takhle tancovat nechci... Je to velký rozdíl, když si vědomě řeknu, že zvednu ruku anebo tím, když to udělám nevědomě. Já tam můžu dát záměr a ono se to kolikrát skoro vždycky stane. A je možný, že za chvíli skoro spontánně tu ruku zvednu a jenom ji pozoruji, jak se zvedá. To je něco, co mě utvrzuje v tom, že mysl je skutečně nad tělem. Tělo je v mysli a ne naopak. A ona se tímto demonstruje. Protože mysl je v tom východním pojetí něco nežádoucího, protože myšlenky je třeba odstranit a spousta ezoteriků to tak bere doslova. Ale já myslím, že ve skutečnosti jsme ta mysl. Jediná jistota, kterou máš, je, že přemýšlíš. Že myslíš. Všechno ostatní můžou být úplně jednoduše halucinace nebo vjemy, které mohou být falešné, ale to, že přemýšlím, to je jediná jistota. Mysl je to, co je skutečné. (Petr)

„Myslíš, že ti taneční oslavy pomáhají důvěřovat druhým lidem?“

Ano. Vnímám, že to je relativně sdílená hodnota, která nám všem dává smysl. A když někoho znám a on věří tomu, čemu věřím já, tak mu víc důvěřuji. (Michal)

Asi ne, protože se toho neúčastní všichni. Spíš to patří k Lorienu než ke komunitě. (Petr)

To ne. Při tanci vlastně nepřijdeš tolik do kontaktu s druhými, stačíš si sám... Ale vnímám to jako společenskou událost, na které se spolupodílíme, což je příjemné a ovlivnilo by nás, kdybych se jich tu dělo míň a míň. (Hana)

Tanečních oslav se členové komunity účastní jen občas, kromě nás dvou s Petrem, kteří jsme na každém. Proto to není o tom, že by mě to spojovalo s členy komunity, ale rozhodně mě to spojuje s místem, s Lorientem. (Broňka)

Taneční oslavy přelomů ročních období někteří obyvatelé chápou jako důležité milníky v průběhu roku. Považují je za přirozenou součást svého společenství, která jim pomáhá zůstat v kontaktu s veřejností a vnášet do prostoru rytmus, život a radost. Většině členů by vadilo, kdyby se přestaly uskutečňovat, a všichni se shodnou na tom, že pokud by zmizely, pak by měly být nahrazeny něčím novým, na čem se budou moci všichni společně podílet. Většina si myslí, že taneční oslavy mezi nimi nijak zásadně nezvyšují vzájemnou důvěru, ale Hanka se domnívá, že ji mohou zvyšovat při jejich společném plánování a připravování.

2.4. Akce pořádané v Lorientu

Komunita Lorient kromě pořádání vlastních událostí umožňuje různým lidem, aby si pronajali taneční sál a uskutečňovali v něm své vlastní aktivity. Od vzniku společenství se již konalo nepřeborné množství různých událostí propojených se současnou alternativní spiritualitou – jógová setkání, semináře zaměřené na mužskou a ženskou spiritualitu, přednášky v duchu východních náboženství anebo učení přírodních národů – vedených lidmi odjinud. Aby má práce nepřesáhla únosnou míru, zaměřím se jen na ty akce, které se uskutečňují pravidelně, byly zveřejněny v rozmezí let 2019-2021 na facebookovém profilu Tvořivý Lorient nebo měly pro společenství významnější charakter.

Mezi prvními zmiňme víkend jógových cvičení vedených Monikou Slabou. Lektorka nabízí aštanga jógu, očistné, dechové techniky a meditace. Akce probíhá většinou jednou v roce na podzim. Jógová cvičení jsou zároveň zařazována jako součást ženských kruhů nebo na ranních protaženích při Summercampu.

Minimálně jednou do roka probíhají v Lorientu ženské kruhy s cílem pomoci účastnicím dosáhnout „plného potenciálu ženy. Ženské kvality... žítí v lásce... tvoření a vnímání krásna uvnitř i vně... cítit své kořeny v Matce Zemi a mít spojení s předky a tradicí... důvěřovat své intuici... důvěřovat svému měsíčnímu cyklu. Nechat se vést. Prostor pro tyto kvality se otevírá ve chvíli, kdy se uvolním a přestanu dávat pozornost představám myslí o tom, jak by to mělo být dobře, a jak bych to měla v životě mít. Trénovat uvolnění může být velká radost. Návrat k dětské hravosti, do přítomnosti nám umožňuje plně prožít sebe sama. Taková žena se stává probuzenou a je sama pro sebe překvapením.“⁹⁸ Součástí setkání jsou například transformační techniky, jóga, společný zpěv, tanec, procházky v přírodě, meditace, masáže, probouzení třetího oka, uvolňování a přijímání emocí, zvukové lázně, učení se lásce, míru, laskavosti, soucitu a důvěře, posilování pánevního dna, dechová cvičení, sdílení se, vnímání vlastního těla, duše a jejich potřeb.

V údolí se také odehrávají mužské kruhy provázené těmito slovy: „Muž přirozeně hledá sám sebe... Mužský výcvik svou strukturou a filozofií otevírá možnost vstoupit na cestu objevování, sebepoznávání a sebe-léčení v mužském společenství. K orientaci v dnešním světě plném různých možností je potřeba jít na kost, ke skutečným pravdivým hodnotám... A přesně o to právě v mužském výcviku jde – během rok a půl trvajících cesty přivést muže k jejich nejvnitřnější pravdě. Prošlapat si tu cestu do vlastního chrámu srdce. K síle, k lásce, k soucitu, k rozhodnosti, sebevědomí, prosperitě... Prošlapat ji tak, aby už nikdy nemohla zarůst plevellem každodenní rutiny a ‚smrti dávno před úmrtím‘.“⁹⁹ Kruhy mají vést účastníky k nalezení svého poslání, ukotvení, získání zdravého sebevědomí, schopnosti vést a mít otevřený vztah k ženám.

Mužské i ženské kruhy se nesou na vlně zájmu o ženskou a mužskou spiritualitu, inspirovanou širokou škálou duchovních směrů anebo psychologíí osobního rozvoje.

Společenství navštívilo několik zahraničních hostů propagujících myšlenky alternativní spirituality. 4. června 2015 v Lorientu přednášela duchovní učitelka Kosi Sunyata, následovnice Ramana Maharšiho, autorka knihy *Organic Awakening*. Její učení má napomoci procesu probuzení, sebevědomění a končeného osvobození skrze praxi sebedotazování, tiché meditace a recitaci manter. Autorka nabízí přednášky a osobní konzultace nazývané satsangy.

Rok 2017 byl pro Lorient z hlediska zahraničních hostů velice pestrý. 30. dubna 2017 v údolí pořádal Peruánec Tito La Rosa koncert, v němž údajně účastníky léčí pomocí vibrační hudby, pomáhá jim zbavit se všeho, co jim překáží, a uvolnit prostor pro nové věci.

11. července 2017 předváděl údajný šaman a umělec z aztéckého rodu Chichiméku Temok v průběhu Summercampu indiánský tanec s bubnem a zpíval duchovní písně. V Mexiku prý založil Casa de semillas, dům semen, kde se snaží zachovávat semínka plodin bez genetických modifikací.

⁹⁸ TVOŘIVÝ LORIEN, „Ženy ve své síle II.: Vědomá Smyslná Divoká“ (online), *Facebook.com* 2019, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/1268846463239481>.

⁹⁹ „Výcvik mužská síla 2020 Čechy I.“ (online), *Muzskykruh.cz* 2020, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.muzskykruh.cz/vycviky/muzska-sila-2020-21-beh-cechy-1/>.

23. srpna 2017 se ve společenství objevil Don Carlos José Castillejos, básník, spisovatel a mystik hlásící se k tradici Toltéků. Setkal se prý s Carlosem Castanedou, který mu předal sekvence pohybů, později známých jako magická gesta.

2.5. Náboženské představy obyvatel Lorientu

Přestože komunita nemá žádnou psanou nauku a každý člen si může věřit, čemu sám chce, byly si mnohé výpovědi nápadně podobné a ukazují, že obyvatelé mají přece jen mnoho představ poměrně společných. Ve výpovědích se objevovaly panteistické popisy něčeho, co všechny přesahuje a zároveň všechno prostupuje. Objevovaly se různé představy eklekticky převzaté z rozličných duchovních tradic pospojované do podoby typické pro současnou alternativní spiritualitu. Někteří obyvatelé zmínili new age, učení náboženského vůdce Osha, zkušenost s psychedeliky, neošamanismus, křesťanství, buddhismus, tantru nebo indiánskou spiritualitu jako své současné inspirační zdroje anebo alespoň jako zkušenost, kterou si dříve prošli. Navzdory pro současnou alternativní spiritualitu typickému odsuzování západní společnosti jsem nezaznamenal, že by kdokoli ve společenství vnímal okolní svět negativně.

Termín ezoterika má u členů komunity Lorient negativní konotaci spojenou s přílišnou jednoduchostí, povrchností a nevyzrálostí. Podobně je velmi negativně chápáno slovo náboženství, které je zas vnímáno jako příliš svazující, zaslepené a dogmatické. Aby nedocházelo k nedorozuměním, využíval jsem při dotazech na náboženské představy svých respondentů slovní spojení „osobní spiritualita“, které jim vyhovovalo. Zároveň jsem se možná nešťastně ptal na to, „čemu věří“, ale vůči této otázce se obyvatelé nijak neohrazovali.

Některé z výpovědí respondentů si občas vzájemně protirečily a šly spolu z mého hlediska jen těžko sladit. Když jsem na to v rámci našeho rozhovoru upozornil Petra, vysvětlil mi, že každá pravda v sobě skrývá díl absurdity, a že někdy mohou platit dvě protikladná tvrzení zároveň. Tato skutečnost byla velice nápadná například v rozhovoru s Broňkou, která si myslí, že svobodnou volbu do jisté míry máme i nemáme, a že božství je zároveň transcendentní i imanentní.

„Jaká je tvá osobní spiritualita? Čemu věříš?“

Pro mě je to obraz jednoty všeho, všechno má své místo, všechno je propojené... Věřím tomu, že svět si tvoříme my sami, a zároveň že je vyšší síla, božství, které je i v nás, ale přesahuje nás. My s ním spolupracujeme nebo někdy ne, ale svým způsobem nás to tam dovede, i když nechceme. Mám kolem toho různé pocity včetně toho, že nic nevíme a musíme se teprve vše naučit a poznat, ale mám i takové pocity, že už to stejně všechno víme a víme do čeho jsme šli. (Broňka)

Když jsem byla dítě, tak jsem byla úplně zamilovaná do kultury indiánů. Vyrostla jsem na tom, že duch je prodchnut vším, zvířaty, kameny a tak dál. Pak mě potkalo new age, kdy jsem četla jednu knížku za druhou, ale to už jsem teď trochu přerostla. Věřím, že nás něco přesahuje a vidím různé synchronicity a významovosti, ve kterých mě život upevňuje, ukazuje mi je, takže jim věřím. (Hana)

Ivan se nechal pokřtít v římskokatolické církvi, chápe se jako její člen, ale nesouhlasí se vším, co se v ní učí. Tvrdí, že má raději volnost než doktríny, a že je pro něj mnohem důležitější to, jaký člověk je, a jak jedná než to, jaké má náboženství.

Moje osobní spiritualita se velmi změnila od minulého roku... Největší je víra v Boha lásky, víra je nejdůležitější věc, láska k Bohu je nejvíc, a v tu chvíli láska k sobě... Miluje mě, tak já bych se podle toho měl chovat. Já miluju Jeho, a ať je to co největší symbióza. To je moje přání. Z toho, pak už vychází všechno ostatní. (Ivan)

„Jak Boha chápeš?“

Vnímám ho jako jednotu všeho se vším a já jsem součástí té jednoty, ať už je to černé, bílé, dobré, zlé, všechno je to v jednotě, všechno to nějakým způsobem funguje, všechno do sebe nějak zapadá, ať se to líbí nebo nelíbí. Často spíš nelíbí, ale i to k tomu prostě patří. A láska je základní stavební kámen. (Ivan)

„Máš nějakého duchovního učitele, který tě hodně ovlivnil?“

Dříve jsem věřil všemu a všem kolem sebe ale ne sobě. Takže podle mě nejdůležitější duchovní jsi ty sám pro sebe. A jestli je nějaká osoba, kterou mám rád, ke které mám nejbliž nebo podle které se inspiroji nejvíc, tak je to Ježíš Kristus. (Ivan)

„Je pro tebe mezi Bohem a Kristem rovnítka?“

Ne. To byl člověk stejně jako já. Jedl stejně jako já. Chodil na záchod stejně jako já. Prostě se tady jenom inkaroval a nazdar. Ale svým způsobem každý je Bůh, protože každý je součástí té jednoty toho Boha, každý má Boha v sobě, každý má božství, ať chce nebo nechce, ať to přijímá nebo nepřijímá... Takže ano, on byl vlastně taky Bůh, protože jsme Bohem všichni stejně jako ty nebo já. (Ivan)

Michal byl vychováván v rodině ateistů. Má zkušenosti s křesťanským prostředím, kdy několik let nepravidelně navštěvoval církev Českobratrskou evangelickou spolu se svým nejlepším kamarádem, jehož otec v ní pracoval jako pastor. Později se začal zajímat o filozofii, která ho dovedla k myšlence, že každé věci přikládáme význam my sami, a proto nemá smysl hledat absolutní pravdu, která by překračovala rámec těchto našich interpretací. S křesťanským učením se postupně rozcházel a došel k pozici militantního ateismu, kdy se domníval, že tím, co nelze vědecky postihnout, se nemá smysl zabývat. Ale i s touto pozicí se postupně rozešel vlivem kanadského profesora psychologie Jordana Petersona (*1962).

Z toho mě dostal až Jordan Peterson. Člověk, který mi dokázal poskládat myšlenky, které jsem měl v hlavě a pojmenovat způsobem, že mi začaly dávat smysl. Přesvědčil mě, že náboženství není hovadina. Jedna z jeho největších myšlenek, která mne oslovila, je jeho definice pravdy: „Pravdivé přesvědčení je to, které je užitečné. Jakékoli přesvědčení, které spolehlivě produkuje dobré výsledky, a v něčem mi v životě pomáhá, je pravdivé...“ Tato myšlenka mě vytáhla z toho, že co nejde vědecky dokázat, je kravina. Věda totiž nedává odpovědi na ty otázky, které jsou možná mnohem důležitější než ty, na které sama odpovídá. Takové ty otázky jako: „Kdo jsem?“

nebo „Co bych měl v životě dělat?“. Věda popíše naše okolí, naše tělo, což je užitečné, ale v tom nejhlubším významu to vlastně moc užitečné není. (Michal)

„Jaké odpovědi sis na tyto otázky našel ty?“

Já v tomhle moc nevím. Hodně jsem se ztotožnil s tím Petersonovým pohledem, že život je utrpení a měl bych si najít způsob, jak trpět smysluplně. To zoceluje ducha, to posouvá člověka dopředu... Na jednu stranu je tady cesta přijímání zodpovědnosti. Na druhé straně tady vidím cestu, kterou vnímám jako odlišnou, a to je, že na věcech přestávám lpět. A tímhle způsobem se bráním negativním vzorcům, hledám lehkost a snažím se všechno brát takové, jaké to je. Jsem rozpolcen mezi těmito dvěma cestami. (Michal)

Michal tvrdí, že k tomu, aby něčemu věřil, potřebuje buď, aby to bylo dobře podloženo argumenty, anebo aby si mohl sám vyzkoušet, jestli to funguje. Přijde mu, že někteří členové komunity v tomto ohledu nejsou dostatečně důslední a až naivně věří v různé nepodložené teze vycházející z alternativní spirituality. Michal v těchto otázkách zůstává raději více opatrný a zdrženlivý.

Z celé komunity jsem nejméně ezotericky zaměřen a nevím, co si o tom mám myslet. Některé věci mě hodně dráždí, ale možná je to proto, že tomu nerozumím. Jsou to přece jenom lidi, mají určitá přesvědčení, o kterých jsou přesvědčení z důvodů, které pro mě nejsou dost dobré. Přesvědčují mě například o škodlivosti mikrovlnné trouby, ale sami to nemají nijak dobře podložené. Na druhou stranu začínám být otevřený tomu, že se na tomhle místě dějí zázraky. Ale vlastně nevím, co si z toho odnést. (Michal)

„Připouštíš i přesto existenci nějaké transcendence?“

Pro mě je vlastně transcendentální všechno, co nejsem já – od Boha až po materiální svět. Ve středu toho všeho je můj život, který je pro mě jako jediný opravdu hmatatelný, samozřejmý, skutečný v tom nejhlubším smyslu... Mám pocit, že i myšlenka božství je relativní... Mám pocit jako by se pod slovem Bůh schovávaly za dlouhou dobu nahromaděné mechanismy lidské přirozenosti, která člověka vede k lásce, naplnění a štěstí. (Michal)

Petr má velice bohatou minulost v alternativní spiritualitě. Vyzkoušel mnoho různých proudů a poznal mnoho různých duchovních učitelů, z nichž jako mírně významnějšího můžeme zmínit Michaela Barnetta (1930-2019). Barnett byl stoupencem indického náboženského vůdce Bhagvána Radžníše, který je známější jako Osho. Pro našeho respondenta je důležitý, protože mu dal nové duchovní jméno. Ale za zdroj své současné spirituality považuje knihu *Kurz zázraků*¹⁰⁰ z roku 1976 od Helen Schucmanové (1909-1981), již text údajně nadiktoval Boží hlas.

*Ochutnal jsem si trochu buddhismu, trochu šamanismu, tantry, Osha. Pokaždé jsem vyzkoušel, jestli mi to funguje nebo ne. Posledních deset let mám hodně nainvestováno do knihy *Kurz zázraků*. A když se setkám s nějakou novou vírou, naukou nebo něčím, tak to s tím porovnávám jako s etalonem pravdy. Takže se dá asi říct, že věřím Kurzu zázraků... Základní myšlenka je*

¹⁰⁰ JAKOB THOR, *Kurz zázraků*, Plzeň: Thesan 2012, 1352 s.

tak trochu ezo, že všechno je láska. Kdybych měl vybrat citát, který to demonstruje, tak bych vzal z úvodu: „Kurz není zaměřen na určení významu lásky, protože to přesahuje možnosti učení. Je však zaměřen na odstraňování překážek, které brání v uvědomování přítomnosti lásky, která je tvým přirozeným dědictvím.“ Takže se snažím prohlédnout ty překážky, které mi brání vidět lásku, která je všude, což je samozřejmě těžké, když chce být člověk pravdivý. (Petr)

Petr se některé pasáže z této knihy naučil nazpaměť a skoro každé ráno si je půl až třičtvrtě hodiny opakuje, protože ho to baví a přeje si, aby se mu citáty vybavovaly, když je zrovna potřebuje. Tuto činnost vnímá jako svou ranní meditaci.

Je hezké vidět, že když se dostanu do nějaké situace, vybaví se mi ten správný citát. Je to dar, kterému pomáhám tím, že se to učím nazpaměť a furt si to opakuju. Když si vezmeš, kolik jsme toho zažili, viděli, učili se, a pak zrovna, když to člověk potřebuje, tak se to nevybaví, i když to tam má... Takže se snažím si to naprogramovat v sobě, abych tu lásku viděl bezděky. (Petr)

„Přijde ti, že je v harmonii to, co je v Kurzu a to, co píše Peck?“

Ano, hlavní myšlenka Kurzu je zásadní: „Všichni jsme jedno a jsme odděleni iluzemi oddělených těl, oddělených myslí.“ Ego nás přesvědčí, že jsme odděleni. A stav komunity je přijetí těch druhých. Maximální sblížení. Těla se nemohou sblížit nebo propojit, ale myslí ano. A najednou to cítíš, ten okamžik té lásky. Ti, co ti vadili na začátku, tak je chápeš anebo nechápeš, ale přijímáš je i s tím... Uvědomění, že jsme všichni Jedno, to je spojuje. (Petr)

„Co myslíš, že se s člověkem stane po smrti?“

Podle mě se lidské bytosti žijící tady na zemi sem budou znovu inkarnovat, znovu, zas a zas... Ale vlastně nevím. Smrt je jako když končí den. Konec něčeho, začátek něčeho nového. Vnímám v tom svoji nekonečnost. (Ivan)

Když jsem měl možnost nahlédnout na svoji zkušenost oproštěnou od běžných zarytých způsobů vnímání a myšlení toho vnějšího světa, přijde mi nepravděpodobné, že by se smrtí tohoto těla, skončila i moje zkušenost. Ale co se bude konkrétně dít vlastně nevím. (Michal)

Líbí se mi studovat Kurz zázraků, který píše: „Smrtí odejde jenom naše tělo, ale to božské zůstane.“ Ale jakou to bude mít formu, netuším, a ani Kurz v tom není příliš konkrétní. Ještě se tam píše: „Nemoc a smrt jsem si vytvořil sám, a proto je v mé moci se obojího zbavit.“ (Petr)

Moc to neřeším, protože nemám pocit, že bych mohla. Ale ze všech těch různých zpráv, že nějaký život po smrti je, si představuji, že ztratím nějakou část své osobnosti, a že tam bude láska, která je přijímající. (Hanka)

„Jak vnímáš současný svět a společnost?“

Hlídám si především svůj svět. Ten jsem si vytvořil a v něm žiji. Co se týče ostatního světa jako jsou války a mocenské boje, tím se moc nezabývám a nijak se k tomu nevztahuji. (Ivan)

Je pro mě celkem jednoduché najít si části společnosti, ke kterým se vztahuji negativně, ale to je právě vždycky jenom část skutečnosti. Soudit společnost jako celek, to mi hlava nebere. Společnost a celý svět je natolik různorodý, že si nedovedu většinu z jeho pohledů ani představit. (Michal)

Líbí se mi výklad Kurzu zázraků, že ten svět, který vnímáme, je pouze mojí projekcí. Pokud ho vnímám negativně, pak bych se měl podívat nejdřív do sebe. Vnímám ho tedy neutrálně, jako zrcadlo. (Petr)

Je to tak, jak to je. Každá doba má své výhody a nevýhody. Mám odpor k tomu to nějak klasifikovat. (Hanka)

„Sdílette spolu nějaké hodnoty nebo představy?“

My jsme tu dost rozdílní. Možná bych to pojmenoval jako žij a nech žít, ve smyslu žij tu hezky a respektuj druhého... Všichni si vážíme dobrého místa, dobrého bydlení, jeden druhého a toho, co tu všechno je. To nás taky spojuje. (Ivan)

Určitě. Všichni bychom toužili žít s otevřeným srdce a bez ochranných krunýřů. To si myslím, že je to hlavní jádro...Na konkrétních představách je pro nás ale hodně těžké se shodnout. Spíš se shodneme na praktických věcech o duševní hygieně, co je zdravé, a co zdravé není, ale podstata té naší víry je taková, že jsme totálně odlišní. (Michal)

Určitě toho sdílíme spoustu. Žijeme v stejné kulturní rovině, ve stejné době, jednom státě, takže toho, co sdílíme je naprostá většina...Myslím si, že to, co sdílím s tebou, sdílím s nimi. Že by tam bylo něco extra navíc, že jsme komunita, to si nemyslím. (Petr)

Určitě tady jsou hodnoty, ve kterých se protínáme, ale i tak je tu občas někdo, kdo se s nimi neprotíná. Z těch tří hlavních směrů se nějaké hodnoty odvíjí: Vytváříme tu komunitu a jsme ochotni na sobě pracovat. Místo tady, jak se o něj staráme. Semináře pro veřejnost. Umožňovat prostor v tom se shodneme. Spiritualita je u každého jiná. (Hana)

Myslím, že určitě spolu sdílíme vědomí, že tvoříme a chceme tvořit společný prostor, jak vnější, tak vnitřní, a že máme upřímnou snahu o to, aby nám spolu bylo dobře, abychom se respektovali a podporovali. A také sdílíme hodnotu přátelství, pravdivosti, úcty k přírodě a k životu. (Broňka)

Členové komunity tvrdí, že je dohromady pojí podobné hodnoty, kdy se například učí být k sobě navzájem otevření, respektovat druhé a přijímat je i s jejich odlišnostmi, ale nemyslí si, že by spolu sdíleli nějaké představy. Avšak ukazuje se, že naše respondenty spojují představy typické pro současnou alternativní spiritualitu, i když si to třeba nemusí chtít připustit. Všichni se například shodnou na tom, že smrtí život nekončí. Všichni se shodnou na třech pilířích komunity a kladou tedy značnou pozornost budování vzájemné pospolitosti, snaží se pečovat o

přírodu a konáním různých seminářů se sobě nebo svým klientům snaží pomoci dosáhnout rozvoje v oblasti fyzické, psychické i duchovní. Skoro všichni si myslí, že existuje jistý druh Jednoty, která vším prostupuje a vše spojuje dohromady.

2.6. Náboženství v komunitě Lorien

Využijme *Pražský dotazník spirituality*¹⁰¹, abychom shrnuli výše popsané poznatky a ukázali, že komunitu Lorien lze prohlásit za náboženskou. Faktorová analýza v dotazníku vysledovala pět hlavních témat, na které se nyní zaměříme. 1) Prvním z nich je dimenze mystické zkušenosti, k níž odkazovaly například otázky zjišťující, zdali participanti dotazníku prožívají pocity ztráty času a prostoru, nošení se do skutečnosti, která je přesahuje, sjednocení se Zemí a veškerým životem nebo že se před nimi otevírá tajemství vesmíru a existence. Z výpovědí obyvatel Lorien vyplývá, že někteří z nich prožívají při tanečních oslavách stavy „rozšířeného vědomí“, „extáze“ nebo pocity, kdy se jich „dotýká transcendence“. Zážitky provázející peckovské semináře někteří respondenti popsali jako „skupinovou kontemplaci, transformativní zážitek“ anebo „intenzivní pole bezpodmínečné lásky“.

2) K eko spiritualitě se v dotazníku vztahovaly otázky, jestli dotazovaní vnímají odpovědnost za přírodu jako svůj posvátný závazek, jestli mají někdy chuť obejmout strom jako svého sourozence nebo prožívají, že Země je jejich matkou. V komunitě Lorien se aspekt eko spirituality ukazuje v třetím pilíři společné vize společenství, kdy se členové zavazují pečovat o společný prostor a přírodu v něm. Z výpovědí bylo patrné, že přírodu všichni považují za příjemnější prostředí než město a snaží se žít šetrným způsobem, který nebude ji příliš zatěžovat. Snaží se pečlivě třídit odpady a kompostovat. Někteří užívají ekologické čisticí prostředky a omezují svou konzumaci masa. Obyvatelé přírodu vnímají jako velký zdroj klidu, cítí se být její součástí a snaží se s ní být v harmonii.

3) Aby se zjistila míra pospolitosti, zajímal se dotazník, zdali participanti prožívají intenzivní prožitky uvnitř společenství s druhými. Zdali mezi ostatními lidmi zažívají tichou radost a chce se jim při tom zpívat, jásat nebo plakat. Zdali cítí souznění duší mezi lidmi, se kterými si dobře rozumí. A třeba zdali jim přijde, že lidé i přes své rozdíly dohromady tvoří jednotu a dokonalost. Tento aspekt se velmi silně akcentuje v prvním pilíři komunity, kdy se členové zavazují pečovat o své vzájemné vztahy. Obyvatelé Lorien shodně popisovali svou komunitu jako vědomé sousedství. Někteří mluvili o tom, že je dohromady spojuje podobná vize a touha po jejím dosažení. Obyvatelé si přejí s někým sdílet svůj život, učit se druhé přijímat bezpodmínečně a poznávat sebe sama skrze komunitu.

4) Rozměr etického zaujetí se zjišťoval pomocí dotazů směřovaných na přání respondentů pomáhat druhým lidem dosáhnout štěstí, na touhu změnit svůj život a na pocity odpuštění, očistění, soucitu nebo znechucení zlem vlastním nebo ostatních. Aspekt etického zaujetí se velmi silně projevuje v druhém pilíři, kdy se členové komunity Lorien zavazují dávat prostor seminářům osobního rozvoje pro veřejnost. Lidem zvenčí umožňují pořádat semináře, jejichž cílem je přinést účastníkům zklidnění, pohodu, pocit vyrovnanosti, zakotvení, odvalu ke změně nebo zdravé sebevědomí. Samy obyvatelé komunity pořádají taneční oslavy, které bývají označovány za výzvu ke slazení se s přírodními rytmy, za příležitost k nalezení rovnováhy, spontaneity, autenticity, svobody, dosažení obnovy všech složek lidské osobnosti, růstu,

¹⁰¹ ŘÍČAN, *Psychologie náboženství a spirituality*, s. 58-59, 285-288.

posílení, očištění, probuzení nebo dokonce znovuzrození. Dodržováním principů Scotta Pecka se obyvatelé komunity snaží samy na sobě pracovat, zušlechťovat svou komunikaci a prohlubovat vztahy s druhými. Hanka se snaží tyto principy šířit pomocí svých seminářů a věří, že mohou mít dopad na zlepšení celospolečenských vztahů a možná přinést do světa mír.

5) Poslední dimenze takzvané latentní monoteistické zkušenosti se určovala pomocí položek typu: máte pocit, že jste zahrnuti v lásce, která objímá celé lidstvo, že jste v kontaktu s nejvyšší či poslední skutečností, že vás naplňuje něco vyššího, než jste vy sám/sama, vnímáte smrt jako návrat domů. Skoro každý z obyvatel Lorienu počítá s existencí něčeho, co nás přesahuje, ale zároveň vším prostupuje. Většina mluvila o Jednotě všeho se vším, jejíž popisy se držely poměrně abstraktního, neosobního až panteistického pojetí. Jen pro Michala se zdá, že transcendence nehraje žádnou zásadní roli, a pokud mluví o Bohu, tak ho chápe jako pojmenování pro „mechanismy lidské přirozenosti, která vede k lásce, naplnění a štěstí.“ Michal si je jistější, když jsou přesvědčení ověřitelná, ale přesto sám připouští, že se v Lorienu „mohou dít zázraky“, a že taneční oslavy do údolí „vmíchávají ducha“.

Připomeňme zde základní rysy současné alternativní spirituality, které by se měly dát vysledovat v komunitě Lorien: 1) ohled na spirituální zkušenost, 2) kladný vztah k přírodě, který může přecházet až do „hlubinné ekologie“ či „ekosofie“, 3) podpora osobního růstu člověka na rovině tělesné, duševní i spirituální, 4) panteistické či neteistické pojetí transcendence, 5) eklektické přebírání motivů z různých náboženských i nenáboženských tradic a skládání jich do nového celku, 6) prosazování holistického paradigmatu a 7) kritika západní společnosti.¹⁰²

Už při aplikování *Pražského dotazníku spirituality* jsme ukázali, že v komunitě Lorien platí body 1) až 4). Někteří obyvatelé zažili nebo zažívají spirituální zkušenosti, kladně se vztahují k přírodě, podporují rozvoj svých fyzických, psychických a duchovních sil i sil svých klientů a zastávají panteistické pojetí transcendence.

5) Někteří obyvatelé Lorienu se dle svých slov inspirovali v buddhismu, neošamanismu, new age, tantře, indiánské spiritualitě, svých psychedelických zkušenostech, myšlenkách duchovního učitele Osha, křesťanství, józe nebo poselství knihy *Kurz zázraků*, ale ne ke všem z těchto zdrojů se i nadále hlásí.

Bod 6) se zračí do menší míry v popis tanečních oslav zveřejněných na facebookovém profilu Tvořivý Lorien. Tance jsou prezentovány především jako příležitost k vlastnímu seberozvoji, ale v některých popisech se objevuje i důraz na prosazení holistického paradigmatu, kdy se mají účastníci uvést do harmonie s rytmy přírody, sladit se, vyrovnat různé protiklady a uvědomit si svou jednotu s celkem přírody a celým lidstvem.

A bod 7) se v komunitě dle mého soudu nevyskytuje skoro vůbec. Žádný z mých respondentů nehodnotil současnou západní kulturu explicitně negativně a nezdálo se mi, že by ani při mých zúčastněných pozorováních nebo analýze textů na facebookovém profilu vyplynul opak.

¹⁰² ŠTAMPACH, *Na nových stezkách ducha*, s. 198; EXNEROVÁ, *Český šamanismus v rozhovorech*, s. 51; HANEGRAFF, „New Age Religion and Secularization“, s. 291.

Když využijeme typologii Bainbridge se Starkem¹⁰³ rozdělující organizace na audienční kultury, klientské kultury a kultická hnutí, pak zjistíme, že komunita Lorien může díky pořádání tanečních oslav, peckovských, a jiných seminářů, účastníkům plnit funkci klientského kultu a šířit mezi ně představy současné alternativní spirituality. Domnívám se, že na bázi audienčního kultu komunita sloužit nemůže, protože nikdo z členů nepublikuje knihy, nenahrává přednášky na internet, ani nevystupuje v televizi. Drobnou výjimkou je nahrávka přednášky Kosi Sunyaty v Lorienu a Hanky Perglerové o budování komunity podle Scotta Pecka nahraných na YouTube. Domnívám se, že o kultickém hnutí se nedá mluvit už vůbec, protože míra oddanosti, která je od členů vyžadována je velmi nízká.

Ve svých počátečních letech se v komunitě pořádalo šamanské bubnování, přechody rozzhaveného uhlí, očistné obřady v potních chýších nebo kurzy alchymie čaker. Postupně se však od většiny těchto aktivit upustilo a dnes se v komunitě provozují především taneční oslavy přechodů ročních období, peckovské a mnohé další semináře, přednášky a koncerty spojené do nějaké míry například s feministickou spiritualitou, východními náboženstvími, domorodými kulturami, a tedy obecně učením new age milieu.

Jsem tedy plně přesvědčen, že při zohlednění výše popsaných hledisek, lze komunitu Lorien označit za náboženskou, lze ji prohlásit za klientský kult a centrum současné alternativní spirituality.

2.7. Soudržnost v komunitě Lorien

Vnímání náboženství jako fenoménu přinášejícího harmonii do nitra komunity a navyšujícího kohezi mezi členy pomocí sdílení náboženských představ a různých praktik se snažilo potvrdit mnoho různých autorů.

Badatelé zdůrazňující vliv společných představ by se mohli opřít o výzkum dokazující, že lidé obecně raději navazují vztahy s druhými, kteří jsou jim alespoň nějak podobní v různých aspektech jejich života. Z výzkumu plyne, že když parta lidí zastává podobné hodnoty a přesvědčení, cítí uží k sobě navzájem větší sympatie, více si důvěřují a mají tendenci více spolupracovat.¹⁰⁴

Badatelé zdůrazňující vliv společné praxe ukázali, že když se po členech vyžadují náročné aktivity dokazující závazek vůči jejich skupině, pak mezi členy bude pravděpodobně existovat větší důvěra. Je však zajímavé, že podobné principy platí i v nenáboženském kontextu, například v armádě nebo sportovním týmu.¹⁰⁵ Právě socioložka Rosabeth Moss Kanterová předpovídá dlouhodobější existenci těm komunitám, ve kterých se budou uplatňovat mechanismy oddanosti – oběť, investice, zřeknutí, společenství, umrtvení a transcendence – bez ohledu na jejich náboženské představy. Z mého zúčastněného pozorování, ani z rozhovorů, však nevyplývalo, že by se obyvatelé komunity Lorien museli jakkoli obětovat, zříkat se vztahů s lidmi mimo společenství nebo umrtvovat svou vlastní identitu. Přesto aniž by komunita svým členům něco zásadního brala, jim dává možnost podílet se na společném díle, mít pocit přijetí a vyššího smyslu. Obyvatelé by měli do společenství investovat svůj čas a energii. Měli by se alespoň jednou týdně účastnit společných kruhů, alespoň jednu hodinu v týdnu věnovat práci

¹⁰³ BAINBRIDGE a STARK, „Client and Audience Cults in America“, s. 199-200.

¹⁰⁴ BAHNS a kol., „Similarity in Relationships as Niche Construction“, s. 343.

¹⁰⁵ MARTIN LANG, „Náboženství a prosocialita v evoluční perspektivě“, *Pantheon* 9 (1/2014): s. 183.

v údolí a pomáhat s organizací různých akcí v areálu. Mnoho respondentů popsalo, že v komunitě zažívá bezpodmínečné přijetí, pocit bezpečí, souznění a snaží se mezi sebou prohlubovat vzájemné vztahy autentickou komunikací na bázi peckovských principů. Navíc jim život v komunitě skýtá možnost být součástí něčeho většího, než je každý sám za sebe, a žít s lidmi sdílejícími společné hodnoty, cíle, pravidla a některé představy, i když jich třeba není mnoho. Kanterová uznává, že na zvýšení závazku vůči komunitě mohou mít podíl sociální praktiky, které jsou často s náboženstvím asociovány jako jsou sdílené představy nevědeckého založení, charismatický vůdce, rituální ceremoniály zahrnující zpěv a tanec, zevrubný hodnotový systém, morální řád legitimizovaný vyšší mocí nebo odmítání materiálního světa.¹⁰⁶ V našem případě by se konkrétně jednalo o akceptování tří pilířů komunity, dodržování nepsaných pravidel, participaci na peckovských seminářích a tanečních oslavách a sdílení představ inspirujících se v současné alternativní spiritualitě.

Zajímavé je, že ani přesto většina respondentů nepřikládá tanečním oslavám a společným představám skoro žádný význam pro soudržnost komunity. Jedině peckovským seminářům přiznali jistou míru zvyšování vzájemné důvěry. Jako badatelé se však při snaze o porozumění určitým fenoménům nemůžeme stoprocentně spoléhat na výpovědi účastníků ne snad proto, že by lhali, ale protože si nemusí být vždy plně vědomi toho, jak některé věci fungují.¹⁰⁷ Z výzkumů vedených například Ronaldem Fischerem vysvítá, že když lidé ve skupině jednají alespoň třicet minut jako jeden člověk, narůstá mezi nimi pocit jednoty, což zintenzivňuje vnímání společné praxe jako posvátné, a to zvyšuje jejich vzájemnou touhu po spolupráci.¹⁰⁸ Z toho by se mohlo dát vyvodit, že taneční oslavy konané v Lorientu zvyšují vzájemnou důvěru členů komunity, i když si to členové nemusí uvědomovat. Zároveň platí, že poměrně velká shoda na třech pilířích komunity a představách vycházejících z new age milieu, bude pravděpodobně mezi členy společenství zvyšovat míru vzájemné spolupráce, i když si to členové nemusí připouštět a spíše si přijdou vzájemně rozdílní. Ale i přes všechny možné odlišnosti se členové komunity s pomocí principů Scotta Pecka snaží mezi sebou dosahovat stavu opravdové komunity a přijímat své rozdíly, což mezi nimi rovněž zvyšuje vzájemnou soudržnost, míru důvěry, sympatií a touhu po spolupráci.

S ohledem na výše řečené se domnívám, že společné představy a praktiky zvyšují vzájemnou důvěru členů komunity Lorient.

¹⁰⁶ KANTER, *Commitment and Community*, s. 136-137.

¹⁰⁷ DIMITRIS XYGALATAS, „Přenos laboratoře do terénu“, *Sociální studia* 10 (2/2013): s. 21.

¹⁰⁸ FISCHER a kol., „How Do Rituals Affect Cooperation?“, s. 123.

Závěr

Má práce sledovala několik cílů. Snažil jsem se ukázat, že rozlišování na náboženství a spiritualitu je zbytečné, protože vědecké analýze nepřináší nic nového a často jen nereflektovaně přebírá sebepochopení stoupenců new age milieu. Stěží lze současnou alternativní spiritualitu nevnímat jako svébytnou náboženskou tradici, když sama tvoří své posvátné příběhy, nauky, pravidla, rituály, instituce, prožitky, místa, časy a předměty.

Chtěl jsem dokázat, že právě Lorien je zářným příkladem jedné z institucí současné alternativní spirituality, protože se v prostoru pořádají taneční oslavy přechodů ročních období, peckovské semináře a mnoho dalších seminářů zaměřených na osobní rozvoj a operujících s termíny holistického paradigmatu, východních náboženství, domorodých kultur nebo feministické spirituality. Mnoho z obyvatel komunity zažilo nebo zažívá jistý druh mystických zkušeností, klade důraz na péči o přírodu, snaží se budovat komunitní pospolitosti a zastává panteistické představy. Proto si myslím, že se Petrovo přání vybudovat centrum po vzoru Osho Shangri La Meditation Center v Lažanech splnilo.

Mým přáním zas bylo přispět k otázce vztahu náboženství a komunity tím, že prokážu vliv společných náboženských představ a praktik na soudržnost členů společenství Lorien. Ačkoli jsem sám ve společenství žádná měření neprováděl, musel se spolehnout pouze na výpovědi svých respondentů a na srovnání s výzkumy provedené v jiných skupinách, mohu říci, že jsem svou hypotézu potvrdil.

Nicméně by výzkumy korelace mezi společnou praxí a vzájemnou důvěrou participantů měly být důsledně přezkoumány, protože nedůsledně oddělovaly náboženský a sekulární kontext. Chtělo by ověřit, zdali poslech rytmizované hudby a synchronizovaný tanec při náboženském rituálu nebude mít vlastně podobný vliv na soudržnost skupiny jako by měla například účast v tanečních. Chtělo by zjistit, zdali by byl rozdíl mezi tím, kdyby se parta chlapů pravidelně scházela na rybách, pila spolu pivo a souhlasila se svými názory, nebo kdyby se pravidelně scházela při římskokatolické mši, hodinu společně v rámci liturgie sedala, vstávala, klekala, zpívala a upřímně vyznávala krédo.

Za další pozornost by stálo probádat náboženství nejen jako fenomén, který funguje jako tmel komunity, ale který může být také tím, co lidi rozděluje a přináší mezi ně spory.

Rovněž by bylo žádoucí hlouběji prozkoumat, nakolik jsou další české komunity, vnímající se jako spirituální, schopny mezi svými členy vzbuzovat vzájemnou důvěru a soudržnost. Například Rosabeth Moss Kanterová jim předpovídá život maximálně jepičí, protože negenerují dostatečný závazek a kladou větší důraz na osobní svobodu jednotlivců než na kolektivní budování, což pak vede k velké fluktuaci členů, velkému množství nedokončené práce, různým konfliktům a pocitu vzájemné odcizenosti.¹⁰⁹ Domnívám se však že, i když Lorien své členy nenutí k závazku a neklade na ně žádné přehnané nároky, má potenciál vydržet. Obyvatele přece jen spojují společné hodnoty třech pilířů komunity. Díky spolupráci na tanečních oslavách, peckovských seminářích a sdílení podobných náboženských představ k sobě mají větší důvěru, projevují si vzájemné sympatie a vykazují větší míru vzájemné spolupráce. Navíc Lorien někteří chápou jako místo bezpodmínečného přijetí, bezpečí, klidu a

¹⁰⁹ KANTER, *Commitment and Community*, s. 184-190.

styku s přírodou, chápou ho jako svůj domov. Nabízí jim levný nájem v příjemném prostředí blízko Prahy, možnost zapojit se do společné práce, zažívat hluboké vztahy uvnitř společenství a dává jim vyšší smysl v tom, že budují něco, co život každého z nich přesahuje.

Seznam literatury

Primární

- „5Rhythms Cosmology“ (online), *5rhythms.com*, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.5rhythms.com/gabrielle-roths-5rhythms/5rhythms-cosmology/>.
- „Community Building“ (online), *communitybuilding.live*, cit. únor 2022, dostupné online na: https://communitybuilding.live/cz/?fbclid=IwAR3RfzWenZsGCokyIc3XDZgmC4Y WY6_a2WryWZ13SkgyNCD1S1SQRIs4jIM.
- COMMUNITY BUILDING BY SCOTT PECK, „Community Building Workshop v Brně“ (online), *Facebook.com* 2019, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/325029648407998>.
- CHRISTIAN, Diana L., *Creating a Life Together*, New Society Publishers 2003, 272 s.
- PECK, M. Scott, *Dále nevyšlapanou cestou*, Praha: Argo, 2010, 274 s.
- PECK, M. Scott, *Lidé lži*, Olomouc: Votobia 1996, 296 s.
- PECK, M. Scott, *Nevyšlapaná cesta nekončí*, Praha: Argo 1997, 245 s.
- PECK, M. Scott, *Nevyšlapanou cestou*, Praha: Argo 1996, 280 s.
- PECK, M. Scott, *V jiném rytmu*, Praha: Portál 2012, 352 s.
- THOR, Jakob, *Kurz zážraků*, Plzeň: Thesan 2012, 1352 s.
- TVOŘIVÝ LORIEN (online), *Facebook.com* 2013, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/tvorivylorien>.
- TVOŘIVÝ LORIEN, „Online – Ceremonie a taneční oslava jarní rovnodennosti“ (online), *Facebook.com* 2020, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/2863166207086104>.
- TVOŘIVÝ LORIEN, „Taneční oslava podzimní rovnodennosti v Lorientu“ (online), *Facebook.com* 2019, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/807991459616103>.
- TVOŘIVÝ LORIEN, „Taneční oslava podzimní rovnodennosti v Lorientu“ (online), *Facebook.com* 2020, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/256883025381146>.
- TVOŘIVÝ LORIEN, „Taneční oslava zimního slunovratu v Lorientu“ (online), *Facebook.com* 2020, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/425899018450044/>.
- TVOŘIVÝ LORIEN, „Ženy ve své síle II. Vědomá Smyslná Divoká“ (online), *Facebook.com* 2019, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.facebook.com/events/1268846463239481>.
- „Výcvik mužská síla 2020 Čechy I.“ (online), *Muzskykruh.cz* 2020, cit. leden 2022, dostupné online na: <https://www.muzskykruh.cz/vyeviky/muzska-sila-2020-21-beh-cechy-1/>.

Sekundární

- BAHNS, Angela J. a kol., „Similarity in Relationships as Niche Construction“, *Journal of Personality and Social Psychology* 112 (2/2017): s. 329-355.
- BAINBRIDGE, William S. a Rodney STARK, „Client and Audience Cults in America“,

- Sociological Analysis* 41 (3/1980): s. 199-214.
- BAUMAN, Zygmunt, *Tekutá modernita*, Praha: Mladá fronta 2002, 344 s.
- BERGER, Peter a Thomas LUCKMANN, *Sociální konstrukce reality*, Brno: CDK 1999, 214 s.
- DOLEŽALOVÁ, Hana, „Individuální a kolektivní uvnitř spirituality New Age“, *Sociální studia* 5 (3–4/2008): s. 107-123.
- DURKHEIM, Émile, *Elementární formy náboženského života*, Praha: Oikoymenh 2002, 492 s.
- EXNEROVÁ, Helena, *Český šamanismus v rozhovorech*, Praha: Dingir 2018, 230 s.
- FESTINGER, Leon, *A Theory of Cognitive Dissonance*, Stanford: Stanford University Press 1968, 293 s.
- FISCHER, Ronald a kol., „How Do Rituals Affect Cooperation?“, *Human Nature* (2013): s. 115-125.
- FITZGERALD, Timothy, *The Ideology of Religious Studies*, New York: Oxford University Press 2000, 272 s.
- GEBELT, Jiří, „Proměny rituálu a migrace“, *Pantheon* 13 (2/2018): s. 49-72.
- GEERTZ, Clifford, *Interpretace kultur*, Praha: SLON 2000, 565 s.
- HANEGRAAFF, Wouter J., „New Age Religion and Secularization“, *Numen* 47 (2000), s. 288-312.
- HANEGRAAFF, Wouter J., *New Age Religion and Western Culture*, Leiden; New York; Köln: Brill 1996, 580 s.
- HANEGRAAFF, Wouter, „New Age Spiritualities as Secular Religion: a Historian's Perspective“, *Social Compass* 46 (2/1999): s. 145-160.
- HEELAS, Paul, „Challenging Secularization Theory: The Growth of 'New Age' Spiritualities of Life“, *The Hedgehog Revue* 8 (1-2/2006): s. 46-58.
- HEELAS, Paul a Linda WOODHED, *The Spiritual Revolution*, Oxford: Wiley-Blackwell 2005, 228 s.
- HELLER, Jan a Milan MRÁZEK, *Nástin religionistiky*, Praha: Kalich 2004, 318 s.
- HORYNA, Břetislav, *Úvod do religionistiky*, Praha: Oikoymenh 1994, 131 s.
- HOŠEK, Pavel, *Evangelium podle Jaroslava Foglara*, Brno: CDK 2017, 203 s.
- HUSS, Boaz, „Spirituality: The Emergence of a New Cultural Category and its Challenge to the Religious and the Secular“, *Journal of Contemporary Religion* 29 (2014): s. 47-60.
- HUSS, Boaz, „The Sacred is the Profane“, *Method and Theory in the Study of Religion* 27 (2015): s. 97-103.
- JENSEN, Jeppe S., *What is Religion?*, New York: Routledge 2014, 198 s.
- JEROTIJEVIĆ, Danijela a Peter MAŇO, „Rituál a mysl“, *Pantheon* 9 (1/2014): s. 139-166.
- KANTER, Rosabeth M., *Commitment and Community*, Harvard University Press 1972, 320 s.
- KOSTIČOVÁ, Zuzana M., *Současná alternativní spiritualita* (online), [Praha]: Husitská teologická fakulta UK 2020, 84 s., dostupné online na: https://dl1.cuni.cz/.../Soucasna_alternativni_spiritualita-skripta.pdf.
- KOSTIČOVÁ, Zuzana M., „Pojem 'Spiritualita' a jeho ideová zátěž“, *Dingir* 20 (4/2017): s. 110-112.

- KOSTIČOVÁ, Zuzana, „Religion, Spirituality, Worldviews, and Discourses: Revisiting the term ‚Spirituality‘ as opposed to ‚Religion‘“, *Central European Journal for Contemporary Religion* 4 (2/2018): s. 81-97.
- KUHN, Thomas S., *Struktura vědeckých revolucí*, Praha: Oikoymenth 1997, 206 s.
- LANG, Martin a kol., „Lost in the Rhythm“, *Cognitive Science* (2015): s. 1-19.
- LANG, Martin, „Náboženství a prosocialita v evoluční perspektivě“, *Pantheon* 9 (1/2014): s. 167-187.
- LEE, Daniel B., „Ritual and the Social Meaning and Meaninglessness of Religion“, *Soziale Welt* 56 (1/2005): s. 5-16.
- MEIJERING, Louise, Paulus HUIGEN a Bettina VAN HOVEN, „Intentional Communities in Rural Spaces“, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 98 (1/2007): s. 42-52.
- MILLER, Timothy, „The Evolution of American Spiritual Communities“, *Nova Religio* 13 (3/2010): s. 14-33.
- NEŠPOR, Zdeněk a Dušan LUŽNÝ, *Sociologie náboženství*, Praha: Portál 2007, 236 s.
- OMAN, Doug, „Defining Religion and Spirituality“, in: R. F. Paloutzian a C. L. Park (ed.), *Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality*, New York: The Guilford Press 2014, s. 23-47.
- OTTO, Rudolf, *The Idea of the Holy*, New York: Oxford University Press 1968, 232 s.
- RAPPAPORT, Roy, „The Obvious Aspects of Ritual“, in: R. Rappaport, *Ecology, Meaning, and Religion*, Berkeley, California: North Atlantic Books 1979, s. 173-221.
- ŘÍČAN, Pavel, *Psychologie náboženství a spirituality*, Praha: Portál 2007, 328 s.
- SMART, Ninian, *Dimensions of the Sacred*, Berkeley: University of California Press 1999, 359 s.
- SOSIS, Richard, „Religion and Intragroup Cooperation“, *Cross-Cultural Research* 34 (1/2000): 70-87.
- SOSIS, Richard a Eric R. BRESSLER, „Cooperation and Commune Longevity“, *Cross-Cultural Research* 37 (2/2003): s. 211-239.
- STOLZ, Jörg a Joëlle SANCHEZ, „From New Age to Alternative Spirituality“, in: M. Moravčíková (ed.), *New Age*, Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví 2005, s. 530-544.
- STREIB, Heinz a Constantin KLEIN, „Religion and Spirituality“, in: M. Stausberg a S. Engler (ed.), *The Oxford Handbook of the Study of Religion*, Oxford: Oxford University Press 2016, s. 73-83.
- ŠTAMPACH, Ivan O., *Na nových stezkách ducha*, Praha: Vyšehrad 2010, 320 s.
- ŠTAMPACH, Ivan O., *Přehled religionistiky*, Praha: Portál 2008, 240 s.
- VÁCLAVÍK, David, *Religionistická typologie a taxonomie*, Brno: Masarykova univerzita 2014, 104 s.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk, „Andělé a démoni anebo evangelíci v duchovním kvasu současné doby“, in: E. Plzánková (ed.), *Quo vadis, čče?*, Praha: EMAN 2015, 76 s.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk, *Apokalypsa nebo transformace?*, Praha: *Dingir* 2014, 424 s.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk, „Lorien“, *Dingir* 21 (2/2018): s. 49.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk, Pavel DUŠEK a Jiří MOTL, *Spiritualita v pomáhajících profesích*,

- Praha: Portál 2012, 231 s.
- VYTLAČILOVÁ, Magdalena a Jiří GEBELT, „Gnóze a janovské křesťanství jako analytické kategorie anebo ‚podle plodů jejich poznáte je‘“, *Theologická revue* 92 (2/2021): s. 120-149.
- WHITEHOUSE, Harvey, *Modes of Religiosity*, AltaMira Press 2004, 208 s.
- XYGALATAS, Dimitris a kol., „Extreme Rituals Promote Prosociality“, *Psychological Science* (2013): s. 1602-1605.
- XYGALATAS, Dimitris, „Přenos laboratoře do terénu“, *Sociální studia* 10 (2/2013): s. 15-25.